א א מיי׳ פ״א מהלכות ק״ש

הלכה ט' סמ"ג עשיו

טור וש"ע או"ח סימן רל"ה

:'ה סעיף

ב ב ג מיי׳ וסמ״ג שם טוש״ע

שם סעיף ג'

לאכול בתרומתן. כהנים שנטמאו וטבלו והעריב

שמשן והגיע עתם לאכול בתרומה: עד סוף האשמורה הראשונה.

שליש הלילה כדמפרש בגמ' (דף ג.). ומשם ואילך עבר זמן דלא מקרי

תו זמו שכיבה ולא קרינן ביה בשכבך

ומקמי הכי נמי לאו זמן שכיבה לפיכך

הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו.

אם כן למה קורין אותה בבית הכנסת

כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה

והכי תניא בברייתא בברכות ירושלמיי).

ולפיכך חובה עלינו לקרותה משתחשך.

ובקריאת פרשה ראשונה שאדם הורא

על מטתו ילה: עד שיעלה עמוד

השחר. שכל הלילה קרוי זמן שכיבה:

הקטר חלבים ואברים. של קרבנות

שמרק דמן ביום: מלוחן. להעלות

כל הלילה ואינן נפסלים בלינה עד

שיעלה עמוד השחר והן למטה מן

המזבח דכתיב לא ילין לבקר (שמות לד):

חלבים. של כל קרבנות: חברים. של

עולה: וכל הנאכלים ליום אחד. כגון

חטאת ואשם וכבשי עלרת ומנחות

ותודה: מלותן. זמן אכילתן: עד

שיעלה עמוד השחר. והוא מביאו

להיות נותר דכתיב בתודה לא יניח

ממנו עד בקר (ויקרא ז) וכלם מתודה

ילמדו: אם כן למה אמרו הכמים עד

קלות. בהריחת שמע ובחכילת הדשים:

כדי להרחיק אדם מן העבירה.

ואסרום באכילה קודם זמנן כדי שלא

יבא לאכלן לאחר עמוד השחר ויתחייב

כרת וכן בקריאת שמע לזרז את האדם

שלא יאמר יש לי עוד שהות ובתוך כך

יעלה עמוד השחר ועבר לו הזמן.

והקטר חלבים דקתני הכא לא אמרו

בו חכמים עד חלות כלל ולא נחט להו

הכא אלא להודיע שכל דבר הנוהג

בלילה כשר כל הלילה והכי נמי תנן

בפרק שני דמגילה (דף כ:) כל הלילה

כשר לקלירת העומר ולהקטר חלבים

ואברים: גבו׳ היכא קאי. מהיכא

קא סליק דתנא ביה חובת קריאת שמע

שהתחיל לשחול כחן זמן הקריחה:

אקרא קאי. ושם למד חובת הקריאה:

ואיבע"א. הא דתנא ערבין ברישא יליף

מברייתו של עולם: והדר חנה בשחרית.

מאימתי קורין את שמע בשחרית י:

משעת לחת הכוכנים. שהוח גמר

ביאת השמש כדיליף לקמן (עמוד ב):

דילמה

א) מגילה כ:, ב) מכילתא דר"י פ' בא פסחים סח: מגילה כ:. ג) ועי' תוס' ובחים נ"ו: ד"ה להרחיהן, ד) ומענית ב.ז, ה) ועי׳ תוס' לקמן כא. ד"ה ההוא ותוס' סוטה לב: ד"ה ורבין, ו) לקמן יא.. ז) כלים פ"א מ"ה נגעים ימו, ז) כניט פי חידו לעפיט פי"ד מ"ג, ה) ת"כ פ' אמור יבמות עד:, ט) עיין גירסת הגאונים בספר המאור. י) ופ"א ה״א], כ) [לקמן ט:], ל) [וע׳ מום' זבחים כח. ד"ה אמר ותום' מנחות לג. ד"ה הכל°],

הגהות הב"ח

(ל) גם' דתני דערבי' בריקא:

גליון הש"ם

במתני' כדי להרחיק עי' פוס' פסחים ק"כ ע"ב ד"ה אמר

רצה: רצה: בתום' מברך כו' כדי להמתין לחבריהם כו'. עי' מוס' לקמן ד ע"ב ד"ה דחר"י ובמוס' כ"ז ע"ב ד"ה והלכתא ובמגילה כג

ע"ל תוס' ד"ה כיון: בהגהת מוהרי"ב אחר מלת הבל. וע"ע גיטין ל"ד ע"ב תוס' ד"ה אלמנה:

מוסף רש"י

. השלמה לרש"י מדפוס שונצינו דכפרה לא מעכבא. טומלה שטהרתה תלויה בקרבן כגון זב חבה ויולדת ומלורע אין כפרתן מעכבתן אלא משבא השמש לליל שיביא קרבנו למחרת מיד מותר לאכול תרומה: ובא השמש נחכול תרומה: ובא השמש רטהר. ואחר יאכל מן הקדשים. מוקמינן להאי קרא באכילת תרומה במסכת יבמות פרק הערל (עד:) דאמרינן התם טבל ועלה אוכל במעשר העריד שמשו זענה מוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה הביא כפרתו אוכל בקדשים: ביאת השמש. שקיעת החמה: והאי וטהר טהר יומא. והכי אמר קרא לכשתשתע החמה ויפנה היום וטהר מן תוך חללו של עולם ששקעה לגמרי דהיינו לאת שמקשט לנגנני איז מי חורה הכוכבים לפי שומן שקיעת אורה מהלך חמשה מילין כדאמריען בפסחים (לג:) ואחר יאכל מן סקלשים: עד כאן ההשלמה האשמורה סוף

עו טון: האשבורה הראשונה. שלשת חלקי הלילה קרויין אשמורות, ואומר אני לפי שהלילה חלוק למשמרות שיר של מלאכי השרת כת אחר כת לשלשה חלקים, לכך קרוי לשמורה (שמות יד כד). דברי ר' אליעזר. דאים ליה בשככך כל זמן שבני אדם עוסקין לילך משפב זה מקדים חה מאחר, דודאי כל שדעתו לישן כבר שכנ וישן (לקמן ד. ובעי"ז מ.). עד שיעלה עמוד השחר. דמשמע ליה בשכבך כל זמן שבני אדם שוכבים, ויש בכלל הזה כל הלילה (לקמן ד:). הקטר הלבים ואברים. כשירין כל הלילה כדכמיב (ויקרא 1) על מוקדה על המוצח כל הלילה (פסחים סח:). טהר יומא. כלומר בטל לו (שבת צה:).

רב ניסים גאון

נמ' ובא השמש וטהר ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה. מכלל דהאי דכתב

רחמנא (ויקרא כ"ב) ואחר יאכל בתרומה כלבד אבל דבר שהוא למעלה הימנה מן הקדשים אינו מותר לטמא לאוכלן לאחר ביאת השמש בלבד אלא אסור הוא כל אותה הלילה לאכול בקדשים

עד שיבא היום ויביא כפרתו ואז יהא מותר בקדשים ואיתא מפרשא במסכת יבמות בפ' הערל (דף עד) והכי אמרי הא דתנן . טבל ועלה אוכל במעשר העריב שמשו אוכל בתרומה הביא כפרתו אוכל בקדשים מנלן אמר רבא אמר רב חסדא ג' קראי יר. כתיבי כתיב (ויקרא כ״ב) לא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים תלה הדבר ברחיצ׳ בלבד וכתי׳ (שם) ובא השמש וטהר [ואחר יאכל מן הקדשים] תלה הדבר גם בביאת אור השמש והיא שעת יציאת הכוכבים וכתיב (שם י״ב) וכפר עליה הכהן וקאות אפל על הקושים) תול חובר גם בביאת או הושפש היוא אפתי כאית הכובים וכורב (שני ב) רבפו פניה הכון. וטהרה תלה גמירר הטהר" גם בהקרבת קרבן ואלו המקראות היו נראין כסותרין זה את זה ולפי שאי אפשר להיות דברי הכתובין סותרין זה את זה כי כלם נכוחים למבין העתיקו לנו קדמונינו פירושם והעמידו לנו כל אחד ואחד מאלו המקראות היה היה קורה ון היה מה מדינה בל היה אל מה היה היה להיה מה היה היה היה היה היה שהלה בו הדבר ברחיצה. בדבר שהוא מיוחד לו ואמרו הא כיצד כאן למעשר כאן לתרומה כאן לקדשים הפסוק הראשון שהלה בו הדבר ברחיצה. בלבד הוא מיוחד למעשר והפסוק השני שהצריכו לביאת השמש הוא מיוחד לתרומה אבל קדשי המובח אין מותר לו לאכלן . אלא א״כ הביא הכפרה שהוא מתחייב בה ואז תהי כפרתו גמורה כדכתיב וכפר עליה הכהן וטהרה: ואג^י אפרש לך עיקר מיוחדת לו זולתי חבריו ואע״פ ששלשתו קראו הכתוב קדשים. המעשר כבר נאמר בו (זברים כ״ו) בערתי הקדש מו הבית ויש ידות ל זוהות הדרות הבדי האבע ששטיטון קוראן החבובות של האבע הבדי במבוד בל ובב מידוב הידוב מידוב. במבוד בל בידו בר חומרא שאין מותר לאכלו חוץ לחומר ירושלים אלא חייבין הן בעליו לשאת אותו לשם ולאכלו שם כדכתייב (שנו ייבו לא תוכל לאכול בשעריך כי אם לפני ה׳ אלהיך תאכלנו וכתיב (שנו) והבאתם שמה. ודבר שאין יכול להביאו למקדש פודהו בשוויו (מאחרים) (לאחרים) ואם רצה ליטלו לעצמו יש עליו לתת שומתו ומוסיף חומש כדכתיב (ויקוא כ־ז) ואם גאל יגאל איש ממעשרו וגר' ויהיו דמיו שמורין אצלו עד עת עלותו לרגל מעלהו עמו לירושלים ומוציאו לשם במאכל ובמשתה כדכתיב (דברים י״ד) ונתתה בכסף ווגר׳) ונתתה הכסף בכל אשר תאוה נפשר. וחייב להתודות עליו כדכתיב בפרשת כי תכלה לעשר (שם כ״ו) ואמרת לפני ה׳ אלהיך ומפורש בספרי (פרשת כי תבא) ואמרת בכל לשון לפני ה׳ אלהיך זה וידוי מעשר ואסור לאונן

באיבתי קורין ובו'. פי׳ רש״י ואנן היכי קרינן מבעוד יום מאימתי קורין את שמע בערבין. משעה שהלהנים נלוסים

ואין אנו ממתינין לנאת הכוכבים כדמפרש בגמ' על כן פירש רש"י שקריאת שמע שעל המטה עיקר והוא לאחר לאת הכוכבים. והכי איתא בירושלמי אם קרא קודם לכן לא יצא ואם כן למה אנו מתפללין קריאת שמע בבית

הכנסת כדי לעמוד בתפלה מתוך

דברי תורה. תימא לפירושו והלא אין

העולם רגילין לקרות סמוך לשכיבה

אלא פרשה ראשונה (לקמן דף ס:) ואם

כן שלש פרשיות היה לו לקרות. ועוד

קשה דלריך לברך בקריאת שמע

שתים לפניה ושתים לאחריה בערבית.

ועוד דאותה קריאת שמע סמוך

למטה אינה אלא בשביל המזיקין

כדאמר בסמוך (דף ה.) ואם תלמיד

חכם הוא אינו לריך. ועוד קשה דא"כ

פסקינן כרבי יהושע בן לוי דאמר

תפלות באמלע תקנום פי׳ באמלע בין

שני קריאת שמע בין קריאת שמע של

שחרית ובין ק"ש של ערבית. ואנן

קיי"ל כר' יוחנן דאמר לקמן (דף ד:)

איזהו בן העולם הבא זה הסומך

גאולה של ערבית לתפלה. לכן פיי

ר"ת דאדרבה קריאת שמע של בית

הכנסת עיקר. ואם תאמר היאך אנו

קורין כל כך מצעוד יום. ויש לומר

דקיימא לן כרבי יהודה דאמר בפרק

תפלת השחר (דף כו.) דומן תפלת

מנחה עד פלג המנחה דהיינו אחד

עשר שעות פחות רביע ומיד כשיכלה

זמן המנחה מתחיל זמן ערבית. ואם

תאמר היאך אנו מתפללין תפלת מנחה

סמוך לחשכה ואפילו לאחר פלג

המנחה. יש לומר דקיימא לן כרבנן

דאמרי זמן תפלת המנחה עד הערב

ואמרינן לקמן (דף מ.) השתא דלא

אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר

. דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד

מכל מקום קשיא דהוי כתרי קולי

דסתרן אהדדי שהרי מאיזה טעם

אנו מתפללין ערבית מיד לאחר פלג

המנחה משום דקיימא לן דשעת

המנחה כלה כדברי רבי יהודה ומיד

הוי זמן ערבית ובזמן התפלה עלמה

לא קיימא לן כרבי יהודה אלא כרבנן.

על כן אומר ר"י דודאי קריאת שמע

של בית הכנסת עיקר ואנו שמתפללין

ערבית מבעוד יום סבירא לן כהני

תנאי דגמרא דאמרי משעה שקדש

היום וגם משעה שבני אדם נכנסים

להסב דהיינו סעודת ע"ש והיא היתה

מבעוד יום ומאותה שעה הוי זמן

בס שביף ג . ג ד מיי' פ"ד מהל' מעשה קרבנות הלכה ב' סמ"ג עשין :(קכ"ג) [קפ"ג] דה מיי' פ"י שם הל שם הלכה מ׳ [סמ"ג שס]: ה ר מיי פ"א מהלי ק"ש הלכה ה' סמ"ג עשין י"ט טור או"ח סי נ"ח וטוש"ע סי רל"ו מע"א: סע"א: ד ז מיי' פ"ז מהל' תרומות ה"ב וסמ"ג לאוין רנ"ון:

תורה אור השלם

1. וְשִׁנַנְתָּם לְבָנֶיךְ וְדִבַּרְתָּ בָּם בִּבִיתֶךְ בַדֶּרֶךְ וִבְשָׁכִבְּךְ וִבְקוּמֶךְ:

2. וַיָּקָרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחשֶׁרְּ קָרָא לִיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וְיִהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד: בראשית א ה

3. וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְטָהֵר וְאַחֵר יֹאכַל מִן הַקֶּדָשִׁים כִּי לַחְמוֹ ויקרא כב ז

רבינו חנגאל

מתני'. מימתי קוריז את שמע מתניי. מיבה. בערבין משעה שהכהנים לאכל בתרומתן. נכנסיז דקיימא לן דקריאת שמע צאת הכוכבים. בשעת ובירושלמי בתחלת מסכת תני. הקורא קודם לכן לא יצא ידי חובתו. א"כ למה קוריז אותה הובונו, א כיכוה קודין אונה בבית הכנסת, אמר ר' יוסי אין קורין אותה בשביל שהיא חובה אלא כדי לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה. לדברי ירושלמי מתניתיז דברכות יוושלמי מוניווין זבוכות בקריאת שמע שעל מטתו, שנאמר אמרו בלבבכם וגו'. וקורא על מטתו פרשת שמע ווהיה אם שמוע תשמעו זולתי פרשת ציצית שאין זמן ציצית נאמר שאם נאנס בשינה אין מקיצין אותו אלא בפסוק ראשון כדי לקרות קריית שמע בזמנו. וכבר הזכיר יציאת מצרים ובירך ברכות של קריי שמע בבית הכנסת ויוצא בהן ואפי׳ מרטוד יום כמו שוחראו בפרק תפלת השחר]. גמ'. תנא היכא קאי וכו'. מיבעיא לן קורין את שמע. ותוב בעיא . אחרת אמי התחיל לאוריי בקרית שמע של ערבית ליתני של שחרית ברישא. ופשטינן דכתיב ודברת בם מיכן שחייב אדם לקרא קרית שמע, ומפרש בהא קרא בשכבך ובקומך, של ערבית בשכבך (של) [ואחר] שחרית ובקומך ואיפשיטו תרויהו. אי הכי סיפא דקתני וכו'. (ואתא) [ותמהו] או הכי הא דתני בשחרית נתני של ערבית

רב ניסים גאון (המשך)

באכילה והאוכלו חייב מלקות . ואם היה שמן אסור להדלי בנר דכתיב (שם) ולא בערתי ממנו בטמא ודרשינן ליה בין . שאני טהור והוא טמא אבל

לסוך ממנו מותר ומה שמשתייר ממנו לשנה הרביעית ושנה השביעית עד ערב יום טוב האחרון של פסח חייב לבערו כדכתיב בפרשת וידוי בערתי הקדש מן הבית ותנא בשאר סיפרי דבי רב (שם) כי תכלה לעשר יכול בחנוכה וכו׳ ת"ל כי תכלה לעשר רגל שהמעשרות כלין בו הוי אומר זה הפסח. מכאן אמרו ערב יו״ט האחרון של פסח של רביעית ושל שביעית היה ביעור ים המהילות היה כין ביו היה היה הבאה. במניק אמה יכדי ביו היה היה יו עם כפה כין ביו היה ביו ביי ביי ביי היה ביי ב ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית ובשביעית מפני מעשר עני שבששית ותניא (שם בספרי וחשוה במניש פיה מיי) בערתי הקודש מן הבית זה מעשר שני ונטע רבעי. נתתיו ללוי זה מעשר לוי וגם נתתיו זה תרומה ותרומת מעשר. לגר ליתום ולאלמנה זה מן הבידו הלפשו שני הנסע דבי. מחוד ללה יות מעשו להי דעם מחוד והיות ומהות המשוב מעשה לא יותם לאסמה ההי מעשר עני לקט שכחה ופאה רותן (שם בחשוב). במנהה בידיש" (האחרון] היו מתדין ואחרון על מעדה ולה דבמי דבני מערבא ורתודה ביום ראשון של פסח כדי שיהא לו לאכול בפסח ויתודה בשחרית עד כאן מצוה לאכול אלו החומרות שיש במעשר ואינן בתרומה ירון (בכורים פדב מדים) ישה במעשר מה שאין בתרומה שהמעשר והבכורים טעונין הבאת מקום וטעונין ודרוי ואסורין לאונן ברותן בכיעור וכוי הרי אלו במעשר ובככורים מה שאין כן בתרומה ותנא בתוספתא (מעשר שני 2°ב) נמי חומר במעשר שני שמעשר שני קונה את הקנקנים ואוסר (דמי עירוביו) [דמיו ועירוביו] וספק עירוביו כל שהוא וטעון חומש וטעון וידוי ואסור לאונן ולא הותר לאכילה אלא בפדיון ואין מדליקין בו את הנר מה שאין כן בתרומה ואמרינן עלה (יבטות דף עוג) דמתני׳ ואלו אסר ריש להיש משום ביומאה ואוכלו בטומאה עצמו לוהה לא התני אלמא תני ושייר ואמרינו (שם דף עד) אמר ריש להיש משום קרשיך אלו התרומות d) ההומרות שישנן בה האינן במעשר שאם יאכלנה זר במזיד חייב מיתה כידי שמים ואם בשנוג משלם קרן וחומש כדכתיב (ויקרא כיב) ואיש כי יאכל קודש בשגגה ואפי׳ הכהן עצמו אם יאכלנה במזיד כשהוא טמא חייב מיתה כדכתיב (שם) ומתו בו כי יחללוהו ותניא (מנהדרין דף 193) ואלו שהן במיתה כהן טמא שאכל תרומה טהורה כו׳ ואין מועיל בה הפדיון כלום ואינו מוציאה מקדושתה ולא תהא מותרת לישראל לעולם אלא אסורה היא עליו מכל מקום לבד מאשת כהן ועבדיו

קורין את שמע בערבין. משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן עד סוף האשמורה הראשונה דברי ר' אליעזר. וחכמים אומרים בעד חצות. רבן גמליאל אומר יעד שיעלה עמוד השחר. מעשה ובאו בניו מבית המשתה אמרו לו לא קרינו את שמע אמר להם אם לא עלה עמוד השחר חייבין אתם לקרות ולא זו בלבד אמרו אלא ייכל מה שאמרו חכמים עד חצות מצותן עד שיעלה עמוד השחר סיהקטר חלבים ואברים מצותן עד שיעלה עמוד השחר מחוכל הנאכלים ליום אחר מצותן עד שיעלה עמוד השחר א"כ למה אמרו חכמים עד חצות ∘כדי להרחיק אדם מן העבירה: **גמ'** יסתנא היכא קאי דקתני מאימתי ותו מאי שנא (6) דתני בערבית ברישא לתני דשחרית ברישא תנא אקרא קאי סדכתיב בשכבך ובקומך והכי קתני זמן סדכתיב בשכבר קריאת שמע דשכיבה אימת משעה שהכהנים נכנסיז לאכול בתרומתן ואי בעית אימא יליף מברייתו של עולם דכתיב יויהי ערב ויהי בקר יום אחד אי הכי סיפא דקתני ייבשחר מברך שתים לפניה ואחת לאחריה ובערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה לתני דערכית ברישא. תנא פתח בערכית והדר תני בשחרית עד דקאי בשחרית פריש מילי דשחרית והדר פריש מילי דערבית: אמר מר משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. מכדי כהנים אימת קא אכלי תרומה משעת צאת הכוכבים לתני משעת צאת הכוכבים. מלתא אגב אורחיה קמשמע לן כהנים אימת קא אכלי בתרומה משעת צאת הכוכבים והא קמשמע לן ״דכפרה לא מעכבא כדתניא י∞ובא

השמש ומהר יביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה. יוממאי דהאי ובא השמש ביאת השמש והאי ומהר מהר יומא

תפלה. וגם ראיה (לקמן כז) דרב דילמא הוי מצלי של שבת בערב שבת ומסתמא גם היה קורא קריאת שמע. מכל אותן הראיות משמע דקריאת שמע של בית הכנסת היא עיקר. והא דקאמר בירושלמי למה היו קורין בבהכ"נ וכו' אומר ר"ת שהיו רגילין לקרות ק"ש קודם תפלתם כמו שאנו רגילין לומר אשרי תחלה ואותה ק״ש אינה אלא לעמוד בתפלה מתוך דברי תורה. ומכאן נראה מי שקורא ק״ש על מטתו שאין לברך וגם אינו לריך לקרות אלא פרשה ראשונה: דיתני דשחרית ברישא. כדאשכחן בתמיד דכתיב של בקר תחלה: אי הכי סיפא דקתני שחרית ברישא. אי אמרת בשלמא דסמיך אקרא דבשכבך א"כ אינו מקפיד קרא אלא אק"ש. אלא א"א דסמיך אקרא דברייתו של עולם א"כ קפיד אכל מילי א"כ סיפא דקתני וכו': מברך שתים לפניה ובו'. (ירושלמי) ושבע ברכות הוי כנגד שבע ביום הללחיך (מהלים קיט) ולא קא חשיב יראו עינינו דההיא ברכה תקנו לבנן ° כדי להמתין לחבריהם בבית הכנסת. ודוקא בבית הכנסת שלהם שהיו עומדים בשדה והם מסוכנים מן המזיקים אבל צבתי כנסיות שלנו אין לריכין להמתין לחבריהם אלא בלילה: דהא קמ"ל דכפרה לא מעכבא. וא"ת הא תנינא חדא זימנא במס' נגעים (פי״ד) ומייתי לה בהערל (דף עד:) העריב שמשו אוכל בתרומה וי״ל דרגילות של משניות לאשמועינן בקולר אף למה שמפורש כבר

לפנינו הגי׳ התמורות והיא מוכרחת ודברי רבינו ל"ע ועי׳ ספרי ראה פיסהא ע"ז לפי הנוס׳ הישנה רע"א בתרומה כו׳.

פרק ראשון ברכות מאימתי

מאי ומהר 9 מהר יומא כדאמרי אינשי איערב

שמשא ואדכי יומא. במערבא הא דרבה בר

רב שילא לא שמיע להו ובעו לה מיבעיא

האי ובא השמש ביאת שמשו הוא ומאי ומהר

מהר יומא או דילמא ביאת אורו הוא ומאי

ומהר מהר גברא 6 והדר פשמו לה מברייתא

מדקתני בברייתא סימן לדבר צאת הכוכבים

שמע מינה ביאת שמשו הוא ומאי ומהר מהר

יומא: אמר מר משעה שהכהנים נכנסין לאכול

בתרומתן ורמינהו מאימתי קורין את שמע

בערבין משהעני נכנם לאכול פתו במלח

עד שעה שעומד ליפמר מתוך סעודתו. סיפא

ודאי פליגא אמתניתין. רישא מי לימא פליגי

אמתני'. לא עני וכהן חד שיעורא הוא. ורמינהו

מאימתי מתחילין לקרות ק"ש בערבית ₪

משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי

שבתות דברי ר"מ וחכמים אומרים משעה

שהכהנים זכאין לאכול בתרומתן סימן לדבר

צאת הכוכבים. ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר

לדבר שנאמר יואנחנו עושים במלאכה וחצים

מחזיקים ברמחים מעלות השחר עד צאת

הכוכבים ואומר יוהיו לנו הלילה משמר והיום

מלאכה יימאי ואומר וכי תימא מכי ערבא

שמשא ליליא הוא ואינהו דמחשכי ומקדמי

ת"ש והיו לנו הלילה משמר והיום מלאכה קא

סלקא דעתך דעני ובני אדם חד שעורא הוא

ואי אמרת עני וכהן חד שעורא הוא חכמים

היינו רבי מאיר אלא שמע מינה עני שעורא

לחוד וכהן שעורא לחוד לא עני וכהן חד

שעורא הוא ועני ובני אדם לאו חד שעורא

הוא. ועני וכהן חד שעורא הוא ורמינהו

מאימתי מתחילין לקרות שמע בערבין משעה

שקדש היום בערבי שבתות דברי ר' אליעזר

רבי יהושע אומר משעה שהכהנים מטוהרים

לאכול בתרומתן רבי מאיר אומר משעה

שהכהנים מובלין לאכול בתרומתן אמר לו

ר' יהודה והלא כהנים מכעוד יום הם מובלים

ר' חנינא אומר משעה שעני נכנם לאכול פתו

במלח ר' אחאי ואמרי לה ר' אחא אומר

משעה שרוב בני אדם נכנסין להסב. ואי

אמרת עני וכהן חד שעורא הוא ר' חנינא היינו

ר' יהושע אלא לאו שמע מינה שעורא דעני

לחוד ושעורא דכהן לחוד שמע מינה. הי

מנייהו מאוחר מסתברא דעני מאוחר דאי

אמרת דעני מוקדם ר' חנינא היינו ר' אליעזר

אלא לאו שמע מינה דעני מאוחר שמע

מסורת הש"ם ל) תוספתא ברכות רפ"ק,נ) מגילה כ:, ג) שבת לד:

לאכול בתרומתן וראיה לדבר לאת

משהעני. שאין לו נר להדליק בסעודתו: סיפה ודחי פליגה המחני׳. דקתני הכא עד שעה שעומד ליפטר מתוך הסעודה והיינו לא כר' אליעזר ולא כרבנן ולא כרבן גמליאל. דדריש ובשכבך תחלת זמן שכיבה ובמתני׳ מנן עד סוף האשמורה הראשונה: עני וכהן. עני כל לילותיו וכהן טמא לאכול בתרומה: חד שעורא הוא. לאת הכוכבים: בערבי שבתות. ממהרין לסעודה שהכל מוכן: שחין ראיה לדבר. שהיום כלה בנאת הכוכבים זכר לדבר איכא: דמהשכי. ועושין מלאכה בלילה משקיעת החמה עד לאת הכוכבים: ומקדמי. ומשכימין קודם היום דאימא יום לא הוי עד הנץ החמה והם מקדימין מעלות השחר דהוי כמו מהלך ה' מילין (פסחים דף לג:): ת"ש והיה לנו הלילה משמר. מדקאמר והיום מלאכה אלמא האי דעבר מעלות השחר עד נאת הכוכבים יממא הוא. חכר לדבר איכא דכל עת מלאכה קורא הכתוב יום: קס"ד. רוב בני אדם [א] היינו עניים כלומר בני אדם בערבי שבתות ועניים בימות החול חד שעורה הוה: משעה שקדש היום בערבי שבחות. היינו בין השמשות ספק יום ספק לילה וכיון דספק הוא קדש היום מספק: משעה שהכהנים טובלים. היינו קודם בין השמשות כדי שיהא להם קודם בין השמשות הערב שמש והכי אמרינן בבמה מדליקין (שבת לה.) דומן הטבילה קודם בין השמשות מעט: והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים. רבי יהודה לטעמיה דאמר בבמה מדליקין בין השמשות כדי מהלך חלי מיל קודם לאת הכוכבים קרוי בין השמשות והוי ספק הלכך טבילה דמקמי הכי מבעוד יום הוא ולאו זמן שכיבה הוא ולקמן מפרש מאי אהדר ליה רבי מאיר: נכנסין להסב. אית דאמרי בימות החול ואית דאמרי בשבתות מכל מקום מאוחר הוא הי (לכולם): והי מינייהו מאוחר. יו (לכולם) דעני או דכהן: ה"ג אי ס"ד דעני קודם ר' חנינא היינו ר' אליעור: בין השמשות דר׳ יהודה [=] מהלך חלי מיל לפני לאת הכוכבים ודרבי יוסי כהרף עין לפני נאת הכוכבים ורבי מאיר כרבי יוסי ס"ל וכי טביל מקמי הכי סמוך

דילמא ביאם אורו. שיאור השמש ביום השמיני ויטהר האיש עלמו בהבאת קרבנותיו ואחר יאכל: אם כן. דהאי קרא וטהר לשון לווי הוא נימא קרא ויטהר מאי וטהר: אדכי. לשון עבר נתפנה מן העולם השמש: מברייםה. דקתני לקמן בשמעתין משעה שהכהנים (כ) נכנסין הכוכבים ש"מ אין כפרתן מעכבתן: דילמא ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר גברא אמר רבה בר רב שילא א"כ לימא קרא וימהר

דילמא ביאת אורו הוא. פי׳ רש״י עד שיזרח אורו של יום השמיני ומאי וטהר טהר גברא שיטהר האיש בהבאת קרבנותיו. ותימא לפירושו לפרוך אההיא דהערל (דף עד:) דהעריב שמשו אוכל בתרומה וכו' מנלן דביאת שמשו הוא. ועוד היכי מלי

למימר דמיירי בזריחה דאי בזריחה הוא הוה מלי למכתב בקרא וזרח השמש וטהר כמו ממזרח השמש (במדבר כא) או לשון יליאה כמו השמש יצא על הארץ (בראשית יט) (ג) ונקט בקרא ובא השמש אלמא דהיינו שקיעת החמה. ועוד דבסמוך קח מבעיא ליה האי ובא השמש אי ביאת אורו הוא ופשיט מברייתא זכר לדבר וכו' תפשוט ממתניתין (דנגעים פי״ד) העריב שמשו אוכל בתרומה אלמא דהיינו ביאת שמש. וי"ל דה"פ ממאי דהאי ובא השמש וטהר ביאת שמש הוא ממש ומאי וטהר טהר יומא דהיינו לאת הכוכבים דילמא ביאת אורו הוא דהיינו תחלתה של שקיעת החמה והוא תחלת הכנסתה ברקיע ועדיין יש שהות ביום ייחמש מילין עד לאת הכוכבים ומאי וטהר טהר גברא והשתא למתניתין דהערל לא קשה מידי דמלי למימר (ד) העריב שמשו דהתם היינו ביאת אורו ואף מהתם לא תפשוט דהיינו לאת הכוכבים. משום הכי איצטריך לאתויי

הכא הברייתא דנאת הכוכבים: אם כן לימא קרא וימהר. אף על גב דבכמה מקומות כתיב וטהר. התם ליכא למיטעי אבל הכא דאיכא למיטעי הוה ליה למכתב ויטהר: בושטה שהעני נכנם לאכול פתו במלח. מימל אעי גופיה °מתי יתפלל דהא אמרת זמן אכילתו היינו זמן ק"ש וכיון שבא זמן ק"ש אסור להתחיל בסעודה עד שיתפלל ברישה כדתניה לקמן (דף ד:) וקורה ק"ש ומתפלל ואוכל פתו ומברך וכל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ויש לומר דזמן תפלה הוי קודם לזמן סעודה דלאו דוקא משעני נכנס לאכול אלא פורתא מעיקרא קאמר שעד שיכינו לו סעודתו יקרא ויתפלל: אע"פ שאין ראיה לדבר. כסיה גמורה אינה דהא לא מיירי

התם לענין ק״שיי: ראר ס״ד דעני קדים רבי חנינא היינו ר' אליעזר. ולא מלי למימר דעני קדים לקדוש היום או קדוש היום קדים לשעורא דעני. דלא מסתברא לחלה כל כך בשעורי זמן שכיבה בדכל זמנים הללו אים ביה: אמר ליה ר' יהודה והלא כהנים מכעוד יום הם מוכלים. תימא תיקשי ליה לנפשיה שהרי פלג המנחה מבעוד יום היא והוא אומר (לקמן דף כז.) מיד כשיעבור פלג המנחה הוי זמן תפלת ערבית. ויש לומר דלדידיה לא קשיא דלא דריש בשכבך ובקומך אבל לרבנן דדרשי קשיא דאינו זמן שכיבה: קשיח

1. ואנחנו עשים במלאכה מְעַלוֹת הַשַּׁחַר עַד צֵאת נחמיה ד טו 2. גם בעת ההיא אמרתי לָעָם אִישׁ וְנַעַרוֹ יָלִינוֹ בְּתוֹךְ ירושלם והיו לנו הלילה משמר והיום מלאבה:

מוסף רש"י

נחמיה ד טז

במערבא. נחרן ישרחל (ב"מ ז.). דמחשכי. מערינין . ומקדמי. (מגילה כ:). מהדימיו (חוח). ת"ש והיו זמן שעסוקים במלאכה קרי יום, ולא קדמותא וחשכותא שם). כהרף עין. כשיעור קרילת עין ברפיון ולא בחזקה שבת לד:), זה נכנס וזה ירצא. הלילה נכנס והיום יוצא. יציאת זה עם כניסת השמשות וכל דמקמי הכי הוי יום מעליא (שם).

רבינו חננאל

ורמינהו מאימתי וכו׳ משהעני נכנס לאכול וכו׳ עד שעה שעומד ליפטר מתוך סעודתו. הכי גרסינן: . עד שעה שעומד לישן.

רב ניסים גאון

הכנענים כדכתב (ויקרא כ"ב) וכהן כי יקנה נפש ומפרש יבמות ס"ו) מנין לכהן שנשא אשה וקנה עבדים שיאכלו בתרומה ת"ל וכהז כי יקנה נפש ומנין לאשתו שקנתה עבדים שיאכלו בתרומה קנין כספו קנינו שקנה קנין לתרומה לכהן אחר לפי בלא רחיצת ידים ואינה עד צאת הכוכבים ואם נפל צ"ט חלקים של חוליז נאסר כתרומ׳ שאין לישראל היתר . לאכלה ואינה מותרת אלא לכהן בלבד אבל אם נפל של תרומה לתוך ק׳ של חולין מפריש ממנו חלק אחד ונותנו לכהן . והשאר מותר לישראל הרי אלו בתרומה מה שאין כן במעשרכדתנן (בכורים פרקב) משנה א') התרומה והבכורין . נכסי כהז הז וחייביז עליהו מיתה וחומש ואסורין לזרים י ועולין בא׳ ומאה וטעונין . רחיצת ידים והערב שמש הרי אלו בתרומה ובבכורים מה שאין כן במעשר. והחומרו׳ שישנן בקודש שהוא קרוי קרבן מפני ממוו וחלביו על גבי המזבח ואם תהיה מחשבת כהן המקריבו באחת מהעבודו׳ הארבע שהן שחיטה וקבלה והולכה וזריקה אם מחשב להקטיר אמוריה למחרת . אותו היום או אם יחשב באחת הארבע העבודות לוכל הימנה כזית בשר חוץ לזמנו נעשה אותו הזבח ונפסל במחשבה שחשב בשעת עבודה כדכתיב (ויקרא ז׳) לא יחשב לו פגול ודרשינן (זבחים דף

לג: ק) דועי׳ מוס׳ מגילה כ׳: . ד"ה והיה],

ונדה נג.ן, ד) ושכת לד: ע"ש

נה"ם °], ה) רש"א מ"ו, 1) רש"ל מ"ו, 1) כדאי' פסחים

הגהות הב"ח (מ) גמ' והדר פשטי ליה מברייתא: (ב) רש"י ד"ה מברייתא וכו' שהכהנים וכאין לחכול בתרומתן סימן לדבר לחם: (ג) ד"ה דילמא וכו' על הארץ מדנקט נהרה וכה השתש וכו׳ מברייתה סימן לדבר: ל) בא"ד העריב שמשו מיבות אלו מוקפים בחצאי לבנה ונכתב בצדו ס"א היינו לאו דוקא שקיעת

>>⊕< גליון הש"ם

נכז' מהר יומא, עתוי"ט לפ"ע לובחים ל"ה וענ"י: בהגהת מהרי"ב אחר תיבת ביה"ש. אכל קשה לי הא בשבת שם איתא דלר"י שיעור בה"ש ב' תלתי או ג' רדינוי מיל ול"נו תום' ד"ה משעה כו'. מתי יתפלל כו'. וכי בעני עו"ג יהי׳ שעורא. בספר חדות יעקב בשם גליון מוס' בכ"י:

הגהות הגר"א

[א] רש"י ל"ה הס"ד. היינו עניים. ל"ל אינס: [ב] שם ד"ה ביו השמשות. מהלר חלי מיל. צ"ל יותר מחלי מיל. לרבה תרי תלתי מיל ולר"י ג' רבעי מיל (שבת ל"ד):

מוסף תוספות

א. בתוס׳ רי״ש כתב. והעני מתי יקרא ק״ש וכי בעניית איכא שיעורא נכרים למילתיה (עיין בגהש"ס). ב. בתוס׳ רי״ש כתב, דלא מסתבר ליה לחלק כ"כ בשעורי זמז שכיבה

רב ניסים גאון (המשך)

אשמה אלא אם כן עשה דבר שגורם לו אשמה ופשע שמחחייר טליו להחרתר בקרבן ולא מצינו בפשוטן של כתובים הללו כלום מזה הדבר אבל העתיקו . לנו רבותינו ז"ל פירושן והגידו לנו אי זו פשע הוא שחייב אותו הקרבן ההוא ומאי היא אכילת בשר הקודש או ביאת . המהדש כדתניא (שבועות דף ר) ומנין שאינו מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו הזהיר וענש על הטומאה וחייב קרבן על הטומאה מה כשהזהיר וענש על הטומאה על טומאת מקדש וקדשיו אף כשחייב קרבז על אן כב... – , הטומאה על טומאת מקדש וקדשיו ומי שנגע בדבר י. מכל הטמאות הנזכרות בכתובין ואכל כזית מבשר למקדש בשוגג נתחייב

מינה: אמר מר אמר ליה רבי יהודה והלא כהנים מבעוד יום הם טובלים שפיר קאמר ליה רבי יהודה לרבי מאיר ורבי מאיר הכי קאמר ליה מי סברת דאנא אבין השמשות דידך קא אמינא אנא אבין השמשות דרבי יוםי קא אמינא דאמר 🌣 רבי יוםי בין השמשות כהרף עין זה נכנם וזה יוצא ואי אפשר לעמוד עליו קשיא

בסיפיה דההיא מתני׳ שהזכרנוה (כריתות דף ב) חוץ מז המטמא מקדש וקדשיו שהוא בעולה ויורד והוא שהיתה לו ידיעה בתחלה כי אותו הבשר קודש הוא וגם היתה לו ידיעה בטומאה שנטמא בה ובשעה שאכלו שגג באחת מהן או בשתיהן ואח״כ נודע לו אותו הדבר שכבר שגג בו כדתנו (שבועות דף ב׳) כל שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם בנתיים הרי אלו בעולה ויורד ומי ששחט דבר אחד מקדשי המזבח חוץ לעזרה או הקטיר מהם כלום בחוץ חייב כרת כדכתיב (ויקרא י״ז) איש איש מבית ישראל אשר ישחט (וגר׳) ואל פתח אהל מועד לא הביאו ומי שנהנה מהן שוה פרוטה בשוגג נתחייב באשם מעילות כדכתיב (שם ה׳) נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה וגו׳ והאונן נמי אין מותר לו לוכל מהם כלום דגמר ליה מקל וחומר ממעשר בספ׳ 6) אלו המדות עדיפין הקדשים מן התרומה וגרסי רבנן דאית להו מדות אחרות שהן עדיפין בהן מן התרומה אין אנו מאריכין להזכירם לפי שהן נכללות בזו המשנה דמס׳ חגיגה (דף כ׳) דתנן חומר בקודש מבתרומה וכו׳ ולמדנו מגמרא דרבנן כללי דתרומה יש לה יתרוז על המעשר ומעלתה למעלה ממעלתו שהכתוב חייב עליה מיתה כדכתיב (ויקוא כ״ב) ומתו בו כי יחללוהו והמעשר לא חייב עליו יותר מהמלקות על האוכל מעשר טמא כמו ששנו (יבמות דף ע"ג) אוכלו בטומאת עצמו לוקה מה שאין כן

לחשכה הוא וזמן שכיבה קרינן ביה:

שישתייר ממנו עד שיעבור העת והזמז הקצוב לו כבר נעשה נותר כדכתיב (ויקרא י"ט) ביום זבחכם יאכל וממחרת והנותר וגרי הפגול והנותר אם אוכל אדם מהן כיות במויד חייב כרת ובשוגג חייב חטאת כדתנן (כריתות 17 ב") ל"ו כריתות בחורה ומהן האוכל חלב ודם ונותר ופגול על אלו חייבין על זדונן כרת ועל שגגתם חטאת וכן נמי האדם הטמא אם יאכל כזית מבשר הקדשים במזיד חייב כרת כדכתי' (ויקוא ז') והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמי' [וגו' וטומאתו עליו ונכרתה] ואם בשוגג אכל חייב קרבן עולה ויורד היינו שאמר בו הכתוב (שם ה') ואם לא תגיע ידו ואם לא תשיג ידו וכל קרבן שחלק בו הכתוב בין עשיר לעני נקרא עולה ויורד והחטאת המתחייב בה על החלב ועל הדם והפגול והנותר וכלל המנויין. במשנתנו היא חטאת קבועה בין דל בין עשיר שוין בה ואיתיה לפירושיה דקרבן עולה ויורד המתחייב בו טמא שאכל את הקודש בפרשת (ויקרא ה) ונפש כי תחטא ושמעה בפסוק שני ונפש אשר תגע בכל דבר טמא לפי שהשלים הענין בפסוק . השלישי וכתיב ונעלם ממנו והוא ידע ואשם וכשאנו מעיינין באלו הפסוקים אין אנו רואין בהן זולתי זכרון הטומאה א יותר וכבר ידענו כי כל אדם מישראל אם הוא נוגע בדבר טמא אינו חייב אלא ליטהר בלבד ואין עליו חטא בזה הדבר ולא קשיא דר' מאיר אדר"מ תרי תנאי אליבא

דר"מ קשיא דר' אליעזר אדר' אליעזר תרי

תנאי אליבא דר' אליעזר ואב"א רישא לאו ר'

אליעזר היא: עד סוף האשמורה: מאי קסבר

ר' אליעזר אי קסבר שלש משמרות הוי הלילה

לימא עד ארבע שעות ואי קסבר ארבע

משמרות הוי הלילה לימא עד שלש שעות

לעולם קסבר שלש משמרות הוי הלילה והא

קמ"ל דאיכא משמרות ברקיע ואיכא משמרות

בארעא דתניא ר' אליעזר אומר שלש משמרות

הוי הלילה ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה

ושואג כארי שנאמר יה' ממרום ישאג וממעון

קדשו יתן קולו שאוג ישאג על נוהו וסימן

לדבר משמרה ראשונה חמור נוער שניה

כלבים צועקים שלישית תינוק יונק משדי אמו

ואשה מספרת עם בעלה. מאי קא חשיב ר'

אליעזר אי תחלת משמרות קא חשיב תחלת

משמרה ראשונה סימנא למה לי אורתא הוא

אי סוף משמרות קא חשיב סוף משמרה

אחרונה למה לי סימנא יממא הוא אלא חשיב

סוף משמרה ראשונה ותחלת משמרה אחרונה

ואמצעית דאמצעיתא ואב"א כולהו סוף

משמרות קא חשיב וכי תימא אחרונה לא צריך

למאי נפקא מינה למיקרי ק"ש למאן דגני

בבית אפל ולא ידע זמן ק"ש אימת כיון דאשה

מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו

ליקום וליקרי. אמר רב יצחק בר שמואל משמי'

דרב ג' משמרות הוי הלילה אועל כל משמר

ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי ואומר אוי

לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי

את היכלי והגליתים לבין אומות העולם: תניא

א"ר יוםי פעם אחת הייתי מהלך בדרך ונכנסתי

לחורבה אחת מחורבות ירושלים להתפלל בא

אליהו זכור למוב ושמר לי על הפתח 6(והמתין

לי) עד שסיימתי תפלתי לאחר שסיימתי

תפלתי אמר לי שלום עליך רבי ואמרתי לו

שלום עליך רבי ומורי ואמר לי בני מפני מה

נכנסת לחורבה זו אמרתי לו להתפלל ואמר

לי היה לך להתפלל בדרך ואמְרְתי לוְ מתיירא

בחדתי

הייתי שמא יפסיקו בים עוברי דרכים ואמר לי היה לך להתפלל תפלה קצרה

באותה שעה למדתי ממנו שלשה דברים למדתי שאין נכנסין לחורבה ולמדתי

שמתפללין בדרך ולמדתי שהמתפלל בדרך מתפלל תפלה קצרה ואמר לי בני

מה קול שמעת בחורבה זו ואמרתי לו שמעתי בת ייקול שמנהמת כיונה

ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים

לבין האומות ואמר לי חייך וחיי ראשך לא שעה זו בלבד אומרת כך אלא בכל

יום ויום שלש פעמים אומרת כך ולא זו בלבד אלא יבשעה שישראל נכנסין לבתי

כנסיות ולבתי מדרשות ועונין יהא 🤊 שמיה הגדול מבורך הקב״ה מנענע ראשו

ואומר אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כך מה לו לאב שהגלה את בניו ואוי להם

ז א טוש"ע או"ח סימן א׳

ב מיי׳ פ״ה מהל׳ מפלה ה״ו

ופי"ב מהל' רולח ושמירת נפש הלכה ו' (סמ"ג עשין י"ט

ועשין ע"ט) טוש"ע או"ח סימו

נ' סעיף ו':

: סעיף ב ג ה ב טור או״ח סי׳ נ״ו:

ג' קול הברה [וע' מוס' סנהדרין יא. ד"ה בת קול], ד) גי' רש"א

שמו. ה) רש"ל. ו) גי׳ רש"ל.

ורש"א גרים אי נמי, ז) [דף כט:], ה) [לקמן כט. וע"ש תוס' ד"ה

לייטן, ע) [כדאי׳ שבת יב: וסוטה

زد.],

תורה אור השלם

וְאַתָּה תִּנָּבֵא אֲלֵיהֶם אַת
 בָּלְ הַדְּבָרִים הָאֵלֶה וְאָמַרְתָּ

אליהם יי ממרום ישאג

מאימתי פרק ראשון

קשיא דרבי מאיר אדר' מאיר. לעיל אמר משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות והוא שעור מאוחר משל כהן והכא אמר משעת טבילה שהיא קודם בין השמשות: קשיא דר' אליעור. דברייתא אדר׳ אליעזר דמתני׳: ואב"א רישא. דמתני׳: לאו ר׳ אליעזר היא. והא

דקתני דברי ר' אליעור אסוף הזמן

הראשונה ופליגי רבנן עליה ואמרי עד חלות. דרבי אליעזר דריש בשכבך זמן התחלת שכיבה שבני אדם הולכים לשכב זה קודם וזה מאוחר ורבנן דרשי כל זמן שכיבה דהיינו כל הלילה אלא שעשו סייג לדבר ואמרו עד חלות ור"ג לית ליה ההוא סייג: מאי קסבר כו'. הוה ליה לומר זמן הניכר: אי קסבר. דפליגי תנאי לקמן בהא מלחא. איכא מאן דאמר ג' משמרות הוי הלילה במשמרות עבודת המלאכים ושיר שלהם נחלק לשלש חלקים ראשונה לכת אחת שניה לכת אחרת שלישית לכת שלישית. ואיכא מאן דאמר ארבע משמרות הוי הלילה: והא קמ"ל. כשנתן לך סימן זמן הקריאה בסוף האשמורה ולא פירש לך סימן מפורש למדך שיש היכר לכל אדם בדבר כי היכי דאיכא ברקיע: ישאג שאוג ישאג. הרי ג': ואשה מספרת עם בעלה. כבר הגיע קרוב ליום ובני אדם מתעוררים משינתן והשוכבים יחד מספרים זה עם זה: מחי קח חשיב. סימנים הללו שנתן למשמרות הארך היכן נתנו בתחלת האשמורות או בסופן: אורסא הוא. לאת הכוכבים: ושמר. והמתין כמו לא יאמר אדם לחבירו שמור לי בלד ע"ג פלוני (סנהדרין סג:) ובב"ק בפ' החובל (דף נ:) שמרה עומדת על פתח חלרה. וכן ואביו שמר את הדבר (בראשית לו). שומר אמונים (ישעיה כו): תפלה קלרה. ס [הביננו] ולקמן מפרש לה בפ' תפלת השחר (כט.): אשרי המלך שמקלסין אומו בבימו כך. אשרי כל זמן שהיה קלוס זה בתוך בהמ"ק: מפני חשד. שלא יאמרו זונה מוכנת לו שם: ומפני המפולת. שחומת החורבה רעועה ומסוכן הוא פן תפול החומה עליו: סיפוק ליה. כלומר למה לנו ג' טעמים לדבר א' הרי די באחת מהן אם לא בא ללמדך שיש שעות שאין הטעם הזה ולריך להניח בשביל זה: בחדתי

קאי דקאמר עד סוף האשמורה

ימְמְעוֹן קָּדְשׁוֹ יָתֵּן קוֹלוֹ שָׁאג יִשְׁאַג עַל נָוָהוּ הֵיּדֶד בְּדְרְכִים יִשְׁאַג עַל נָוָהוּ הֵיּדֶד בְּדִרְכִים יַעֵנֶה אֶל בָּל ישְׁבֵי הָאֶרֶץ: ירמיהו כה הגהות הב"ח (א) תום' ד"ה קשיא דרבי מאיר וכו' דהיינו בע"ש אי גמי לא מסתברא: גליון הש"ם מב' מפני חשר. עיין שכת כג: מוסף תוספות א. בתוס׳ רי״ש כתב. בערבי שבתות בזמן שהכהנים (אוכלים) טובלים שהוא

. רי״ש כתב, שהוא שבח נאה והשטן מקטרג אם היה מבין.

מבעוד יום. ב. בתוס׳ רי״ש

כתב. עמוד השחר אז יוכל

לכוין לאותו שעור. ג. בתוס׳

מוסף רש"י . זקב״ה מנענע ראשו וגו׳ שאנו אומרים בקדיש מושבחתה ונחמתה, שלריך הוא תנחומין על הלער הזה שהוא מלטער לחחר ענייתן, ונרחה שעל שם כך עונין הלצור יגדל נא כח ה' זכור רחמיך ה' וחסדיך, כשמתחיל החזן ביתגדל, על שם מדת רחמים שהקב"ה סי׳ יא, מחזור ויטרי סי׳ ט-י). שמקלסין אותר. קלסה לשון דיבור יתר הוא, לפיכך הוא נהפך ליבור יתר הוא, לפיכך הוע ש ללשון שבח (סוטה בד.).

רבינו חננאל

עד סוף האשמורת ראשונה מאי קסבר או קסבר שלש משמרות הוי הלילה ליתני שלישית הלילה ואו דקא סבר ד' משמרות הוי יקא סבו ליתני עד רביעית הלילה ליתני עד רביעית הלילה. כלומר, אמאי אפקה ַןבןלשון אשמורת, ואמרי, דאיכא] משמרות ברקיעא, וכי יש מלאכים קבועים יודעים מקלסתו להקב״ה במשמרתה, וכן ביום. וזה שאמ' על כל משמר ומשמר שואג הקב"ה כארי, שנאמר יו"י ממרום ישאג, כך פירושו, כיון שכתוב האשמורות בעת שעומדין ישראל ומפילין רנה ותחנה בת קול יוצא מלפני הקב״ה כאילו שואל, כדכתים שאוג

לבנים שגלו מעל שולחן אביהם: ת"ר ימפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה •מפני חשד מפני המפולת ומפני המזיקין. מפני חשד ותיפוק ליה משום מפולת לרשעים כי עונותיהם גרמו שהחרבתי את ביתי ושרפתי לומר קדיש אחר הדרשה ושם היו עמי הארצות ולא היו מבינים כולם לשון הקודש לכך תקנוהו בלשון תרגום שהיו הכל מבינים שזה היה לשונם: הכשרים שבהם כגון דניאל חנניה מישאל ועזריה וכיוצא בהן, בין הגוים בגללם. (ר' נתן) [זה נתן] ר' אליעזר (אומ') סימנין למשמרות הללו, ראשונה סוף מאשמורת הראשונה ומיכן ואילך אסור לקרוא קריאת שמע. וכן אם היה ישן בבית אפל ושמע לאשה מספרת עם בעלה ותינוק יונק משדי אמו יודע ששלמה הלילה, מיכן ואילך מותר לקרוא שמע של שחרית. והזכיר ר' יוסי שלמד מאליהו זל"ט שלשה דברים, שאין נכנסין לחורבה, ושמתפללין בדרך, ואם מתירא שמא יפסיקוהו עוברי דרכים מתפלל תפלה ק[צר]ה. וגם הגיד לו כי כגון יונה שמנהמת בכל יום נשמע מן השמים אוי ששרפתי את ביתי, ופרר׳ אוי לרשעים שגרמו עונותיהם ששרפתי ביתי והיכלי. ובעת שישראל עונין יהא שמיה רבה מברך, נשמע קול כאילו מלפני הקב״ה אשרי בני המלך שמקלסין את אביהם בביתו, אוי לבנים שגלו מעל שולחן אביהם, כלומר ישראל שנקראו בני אל חי שנאמר בנים אתם לה׳ אלהיכם ועכשיו גלו בין הגוים. זה בנים שגלו מעל שולחן אביהם, כלומר ישראל שנקראו בני אל חי שנאמר בנים אחם לה' אלהיכם ועכשיו גדו בין הגרים. זה שהזכיר על כל משמר ומשב היושב הקב"ה ושואג כארי, הוצרך להודיענו שאין לפני הקב"ה זכר לאומות בעולם אלא לישראל תמיד בלבד. ופירושו הקב"ה הרשה לאויב להתגבר כארי על ישראל להחריב ניהו וליתן האויב קולו ויענה כמו הידד עליהם שעתיד לדרכם כדריכת גת. תנו רבגן מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה מפני החשד. ואוקימנה בחורבה חדתי אפילו בתרי ופרוצים לא. ומפני המפולת. ואוקימנה בחורבה עתיקתא ובתרי וכשירים. ומפני המזיקין. אוקימנה בחורבה חדתי ובתרי כשירין ואע"ג דתרי נינהו, במקומן שכיחי מזיקין דמזקי.

רב ניסים גאון בתרומה ל)ומעלת הקדש עדיפא מהתרומה שיש בו חיוב כרת והוא חמור יות׳ מהמיתה ואע״פ ששניהם בידי שמים כדאמרינן (בסוף) מסכת כריתות (דף כג) דהא איסור מעילה לר׳ קל במיתה וקדשים איסור חמור בכרת ואתי איסור מעילה דקיל וחייל אאיסור מקומות מן התלמוד אנו מזכיריו מהו מה שעלה בידינו .דף כה) ובפסחים בפ' כל שעה (דף לב) ובחגיגה בפרק שעה (הף עד) הבחגיגה בפוק חומר בקודש (דף כה) וביבמות בפרק הערל (דף עג) ובשחיטת חולין (דף לא) בפרק השוחט אחד בעוף וכסדר הזה נמי אירע להיות דינם במעלות הטומאה כמו שתדע שהשרץ הוא אב הטומאה וכל מה שנגע בו מן החולין נקרא ראשוז ומה שנגע בראשוז י נקרא שני והשני בחולין אינו מטמא שלישי ואינו פוסל ולפיכך קראתו המשנה פסול ולא קראהו טמא לפי שכל ולד טמא שאינו מטמא אחר פסול מיקרי וכל ולד טמא שמטמא אחר הוא שנקרא טמא וזה עיקר ראוי להיזהר בו וכך שנינו במס׳ טהרות (פ"ב מ"ג) הראשון שבחולין טמא ומטמא השני פסול ואינו מטמא ויש במקומות הרבה במשנה מה שמסייע לזה והיה ר' עקיבא סובר כי כדמפורש במס' סוטה (פרק רווות דוף כדו אלא טל אוחה מחח כשנו די כו) אלא על אוזנו סומכין המשנה שהזכרנו אנו סומכין ולא על דבריו של ר' עקיבא ואע״פ שכל התנאין שסוברין (באותו) [כאותו] הסתם מנאם במסכת סוטה (דף ל) והעמידם כולם בשיטה אחת וקיימא לן דכל מילתא דאקמוה רבנן בשיטה נפקא לה מהלכתא מיהו אין אנו תופסין זה העיקר אלא אם אין אנו מוצאיז בתלמוד מה שדוחה אותו עיקר ומסייע דברי אותם התנאים שהעמדנום בשיטה והרי מצינו סיוע לאותם התנאים חדא בהדא מס׳ דברכות בפ׳ ואלו דברים (דף נב) דאמרינן הכא בשולחן שני עסקינן ואין שני עושה שלישי בחולין ובמס׳ חולין . בפ׳ השוחט (דף לג) ידים שניות הן ואין שני עושה שלישי בחולין ובמס׳ יו״ט בפ׳ יו״ט שחל להיות ערב שבת ידף משכחת לה גבי תרומה כהנים זריזין הן ובפסחים בפרק כל כי האי גוונא ואיבעי תימה התם דנגעי בראשון דהוו להו בתרומה מכלל דבחולין אין . שני עושה שלישי ובפרק (ו')

קשיא דר' מאיר אדר' מאיר. דלא מני למימר בשעה שבני אדם נכנסין וכהן חד שעורא הוא דאם כן רבי מאיר היינו רבי אחאי לפי׳ רש״י שפי׳ שרוב בני אדם נכנסין להסב דהיינו בע״ש. י [וגם כן] (א) לא מסתברא למימר דבני אדם "ממהרין כל כך בערבי

שבתות כמו בזמן שהכהנים טובלין דהיינו מבעוד יום קודם הערב שמש: קשיא דרכי אליעזר אדרכי אליעזר. דלא מני למימר

משקדש היום וכהנים נכנסין לאכול בתרומתן חד שעורה הוה. דה"כ ר׳

:אליעזר היינו ר' יהושע למאן דגני בבית אפל. וא״מ והלא רבי אליעזר בעי (לקמן ד' ט:) עד שיכיר בין תכלת לכרתי בק"ש של שחרית. וי"ל מ"מ כיון שידע מתי יעלה בעמוד השחר. קודם שיקום ויזמן עלמו כבר הגיע אותו עת: הרה לך להתפלל תפלה קצרה. לכאורה משמע שאין זה הביננו. דהא קא בעי לקמן (ד' ל.) מאי איכא בין הביננו לתפלה קלרה. א"כ לפי׳ הקונ׳ שפי׳ בכאן דהיינו הביננו קשה. אלא ע"כ היינו תפלה אחרינא כדמפרש לקמן" לרכי עמך מרובים וכו'. וגם על זה קשה דלקמן אמרינן שאין לומר תפלת של לרכי עמך אלא במקום סכנה. ורבי יוסי לא הוה במקום סכנה פי׳ במקום לסטים. מדהשיב לו שמא יפסיקו בי עוברי דרכים ולא השיב שמא יהרגוני לסטים. ונראה לי כפ״ה תפלה הצרה דהכא היינו הביננו. ואע"ג דלייט עלה אביי ח אמאן דמתפלל הביננו. היינו דוקא בעיר אבל בשדה מותר. והא דאמרי׳ לקמן מאי איכא בין הביננו לתפלה קלרה. הכי קאמר בין תפלה קלרה דאמר גפ' תפלת השחר (דף כט:) כגון לרכי עמך וכו'. אבל ודאי תפלה קנרה דהכא נ"ל הביננו: ועונין יהא שמיה הגדול מבורך. מכאן יש לסתור מה שפי׳ במחזור ויטרי יהא שמיה רבא שזו תפלה שאנו מתפללין שימלא שמו כדכתיב (שמות יז) כי יד על כס יה שלה יהה שמו שלם וכסחו שלם עד שימחה זרעו של עמלק ופירושו כך יהא שמי"ה שם יה רבא כלומר שאנו מתפללין שיהא שמו גדול ושלם ומבורך לעולם הוי תפלה אחרת כלומ׳ ומבורך לעולם הבא. וזה לא נראה מדקאמר הכא יהא שמיה הגדול מבורך משמע דתפלה אחת היא ואינו רוצה לומר שיהא שמו גדול ושלם אלא יהא שמו הגדול מבורך וגם מה שאומרי׳ העולם לכך אומרים קדיש בלשון ארמית לפי שתפלה נאה ושבח גדול הוא על כן נתקן בלשון תרגום ששלא גיבינו המלאכים ויהיו מתקנאין בנו חה אינו נראה שהרי כמה תפלות יפות שהם בלשון עברי אלא נראה כדאמרינן בסוף סוטה (דף מט.) אין העולם מתקיים אלא אסדרא דקדושתא ואיהא שמיה רבא דבתר אגדתא שהיו רגילין

(ברכות פרק אין עומדין הלכה א') דעבדוה להא מילתא דוגמא להילכתא פסיקאתא דגרסינז אבדו שאל לר׳ כמה מעלות לקודש א״ל ד׳. כמה מעלות בתרומה א״ל ג׳. וקאים מצלי כדי לעמוד להתפלל מתוך דבר תורה ומתוך דבר הלבה ברורה שאין בה ספק כדאמרינן (ברכות פרק אין עומדין דף לא) בעניינא דצלותא אין עומדין להתפלל אלא מתוך דבר הלכה פסוקה ואילו היה בחולין נמי שלישי לא היתה מעלה לתרומה בזה הענין והמעשר אין לו מעלה יתירה על החולין בזה הענין אלא שזה הוא לחולין כי השני מ'זה ומזה אין עושה שלישי אבל יש לתרומה מעלה יתירה שהשני מטמא שלישי בתרומה כדתנן (טהרות פ־ב משנה ד:) הראשון והשני שבתרומה טמאין ומטמאין השלישי פסול ואינו מטמא וזה הדבר אין בו חלוקה כי ר' עקיבא לא חלק אלא בחולין בלבד אבל בתרומה מודה הוא לחכמים שאין בה אלא שלישי כמפורש בפרק אור יר בין הירוק אין הירוק ביא לו מעלה יחירה והיא שהשליבי מטמא את הרביעי בקדש בדתנן פהרות 2-2 משנה ה') הראשון והשני לארבעה עשר תוף ים, והקרות של ו מעלה יחירה והיא שהשלישי מטמא את הרביעי בקדש בדתנן פהרות 2-2 משנה ה') הראשון והשני והשלישי שבקדש טמאין ומטמאין הרביעי פסול ואינו מטמא ובפרק חומר בקדש (חניגה דף 2) נמי אמרי הרביעי בקדש פסול והשלישי בתרומה ועל זה הסדר ובזה התיקון נסדרו אותן הכתובים שהזכרנו לפי הפירוש שפירשום רז״ל לפי שיש לטמא ג׳ שמות טמא וטבול יום ומחוסר כיפורים ויש לטהרה ג' דברים שנורמין לה טבילה והערב שמש והבאת קרבן והטמא הוא שניטמא ועדיין לא טבל והדי הוא אסור ליגע בכל דבר שנקרא קדש כלל ואפילו במעשר וכ״ש במה שהוא למעלה הימנו ואם הוא עושה הראשון שגורם לטהרה שהיא הטבילה אם טבל כראוי וכהלכה הותר לוכל במעשר מיד ואע"פ שעדיין לא בא השמש כדכתב רחמנא (ויקרא כ"ב) ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ ויסור ממנו שם טמא וחוזר להקראות טבול יום ועדיין הוא אסור בתרומה וקדשים ואפי׳ אם נוגע בהן הוא מטמאן כדאמרינן בפרק יציאות השבת (דף ד) טבול יום דאורייתא הוא דכתיב ובא השמש וטהר אבל לא יהו מטמאין כדתנא בתוספתא טהרות (פרק אי) אבא שאול אומר טבול יום תחילה לקדש ר״מ אומר מטמא את הקדש ופוסל את התרומה וחכמים אומרים כשם שאינו פוסל

אלא משקי תרומה ואוכלי תרומה כך אינו פוסל אלא משקי קדש ואוכלי קדש ואמרינן בגמ' (פעילה דף ח) לרבנן כיון דטבל קלשא ליה טומאתו פסולא משרי טמא לא משרי וכל מה שנגע בו טבול יום מתרומה ובקדשים הוא בעצמו פסול ואינו מטמא אחרים ואיתא בגמרא דמעילה (שם) בפרק חטאת העוף ביאת משנה ד" שנינו כל הטעון ביאת מים מדברי תורה מטמא את הקדש ואת התרומה דברי ר"מ וחכמים אומרים פוסל בקדש הרי נתברר לנו מדברי החכמים בברייתא ובזו המשנה כי טבול יום פוסל בקדש ואינו מטמא לפי שפירשו בטעמו של דבר כיוז דטביל קלשא ליה טומאתו ואינו זו מזה העניז עד שיבא אליו השמש ויצאו הכוכבים אז יהא מותר לוכל בתרומה כדכתב רחמנא וויקוא ב־ב: וב'א השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים וזהו שלמדנוהו ממה שנאמר במשנה משעה שהכהנים נכנסין לוכל בתרומתן דביאת שמשו מעכבתו לוכל בתרומה ותניא בתורת כהנים [בפ' שמיני פרק ח' דין ט' ומייתי לה ביבמות עה וע"ש] וטמא עד הערב יכול לכל דבר ת"ל וטהר א וטהר יכול לכל דבר ת"ל וטמא עד הערב הא כיצד טהור לחולין מבעוד יום ולתרומה משתחשך ולאחר שישלים יומו פורח ממנו שם טבול יום שהרי יומו כבר חלף ועבר אלא נשתייר עליו להקריב הקרבן שהוא נתחייב בו ולפיכך הוא נקרא מחוסר כיפורים ועדיין הוא אסור

נדן דמס׳ טבול יום איתא [ד]

בג' משניות מסודרות מפני

בחולין והזכירו במס׳ נדה

בפרק ראשון (זף ז) אחת מהן ואשכחן בתלמוד ארץ ישראל

לף ט:, ג) שמחות פ"ג ה"ו, ד) גי' הרי"ף ורש"ל, ה) [סוכה

כו:ן, ו) גטין ו:, ו) ס"א נמחק,

ם) מני שדבר נותו בחלום ואתר

קושית התוס' [העתק מחילופי

הענין, י) לחמן נט., כ) ופי׳ עפר

שע"פ הבור וי"מ מעפר שחופריו

מן הבור אינו מתמלא עד שיתוסף

בו עפר אחר ערוך ערך חליא], () לקמן נא., מ) [פ' מי שמחו

יא.ן, ג) שייך לעיל, ס) דועי׳ מוס׳

סנהדרין טו.],

→יי≎ הגהות הב״ח

(ħ) רש"י ד"ה ה"ק האיקרא דחלו': (ב) ד"ה כנור

ורו' לפונית הס"ד ואחר כך

לריך להיות ד״ה אין הקומץ משביע את הארי מל' מלא

קומצו מלא כף מחציר

, אינו משביע את הארי. פ״א

קומץ לשון ונהי בעינינו כחגבים כדמתרגם כקמצין

ר"ל מחגב אחד אינו שבע

ארי הס"ד ואח"כ מ"ה ואין

: סבור

מוסף רש"י

עד חצות לילה הי׳ עוסק

בדברי תורה. ולדורי האומר

משמרות הוי הלילה ור' נתן סבר לה כרבי

י א מיי׳ פי״ג מהלכות אבל
הלכה ט' סמ״ג עשין דרבנן
ב' טור וש״ע יו״ד סימן שדמ
סעיף טו:

תורה אור השלם

1. ווְבֹא נִדְעון ומָאָה אִישׁ אָשֶׁר אַתוֹ בַּקְצָה הַמְּחָבָה ראש הָאשְׁמַלְר הָקִימוֹ אָת הָקְמוֹ בָּשׁוֹבְרוֹת וְנְפוֹץ הַיְּקְעוֹ בְּשׁוֹפְרוֹת וְנְפוֹץ הַבִּּדִים אָשֶׁר בְּיִדְם:

2. חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפְּטֵי צִדְקֶךָּ: תהלים קיט סב

3. קּדְמוּ עֵינֵי אַשְׁמֻרוֹת לְשִׁיחַ בְּאִמְרֶתָּר: תהלים קיט קמח 4. קּדִמְתִי בַּנָּשָׁף וְאֲשַׁוַעָה לִדְבַרָּרְ יְחַלִתִּי:

בְּנֶשֶׁף בְּעֶרֵב יוֹם בְּאִישׁוּן
 בְּנֶשֶׁף בְּעָרֵב יוֹם בְּאִישׁוּן
 וַיַּבֶּם דְּוֹד מִהַנְּשֶׁף וְעַד לְּמְדֵרְרָם וְלֹא נְמְלְט בְּתָה עִבְּר לְמְדֵרְרָם וְלֹא נִמְלְט מַתְה אִשׁ בְּיָא בַּעְלְט אַשׁר רָבְב וַעַל צער אָשֶׁר רָבְב עַל אַשְׁר רָבְב עַל הַנְבְּר עֲטַל הַנְמֶלים וְיַנֶּטוּ:

שמואל א ל יז ז. וַיאמר משָה כה אָמר יִי בַּחָצת הַלְּיְלָה אָנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מצְרָיכִוּ שמות יא ד מצְרָיכִר אֲדִרי אָחִיתפּל יְהוֹיְת בָּן בְּנָהוֹ וְאָבְיִתְר וְשַׁר צְבָא לְמֹלֶר יוֹאב:

דברי הימים א כז לד פ. זעצת אחיתפל אַשְׁר יָעץ בַּיְמִים הָהָם בַּאֲשֶׁר יִשְאַל אִישׁ בִּדְבַר הָאֱלֹהִים בַּן בְּאַל עַצַת אַחיתפל גַּם לְדָוִד גַּם לָאַבְשְׁלֹם: שמואל ב טז כג לֹאַבְשְׁלֹם:

מן העשירים יתחסר מן העשירים:

והפלחי והיה בניהו עליהם דכתיב ובניהו בז יהוידע על הכרתי ועל הפלחי. מת בניהו נתמנה יהוידע בנו נתקים והפלתי יהוידע

באחיתופל ונמלכיז בסנהדריז ונשאליז באורים ותומים. ואמר רב יוסף מהאי קרא ואחרי אחיתופל יהוידע בז בניהו ואביתר ושר צבא

למלך יואב. אין <mark>אומרים בפני המת אלא דבריו של מת. אמר ר' אבא בר כתנא וכו'. קיי"ל כלישנא קמא דדברי תורה אטור אבל</mark> מילי דעלמא שרי, דהא מעשים בכל יום דמשתעו במילי דעלמא קדם מיתיא במותב רבנן קשישאי ולא ממחי רבנן בידם.

גליון הש"ם

גמ' בתרי חשד נמי ליכא. עשיך יויד סי קמיא מיק כייז: שם ומה"א ועצת אחיתופל בי'. עיין משונמ רשב"א סי מ"מ: תום' ד"ה אין אומרין בר'. ודוקא בד' אמות שלו. עי מוס' ב"ק ט"ז: ד"ה שהושיבו. שמש כלוה לה:

הגהות הגר"א

ש"א ד"ה כנור. ושש כו'.
 נ"ב אינו כן (אלא שש אחרונות
 רוח מערבית ובחחלת הלילה רוח
 דרומית וכמ"ש בו"ח פ'
 בראשית):

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב, וה"נ אמרינן במדרש שמואל (וכתב המגיה דהוא בפכ"ו ה' ועל דברי התוס' שכתבו בשם התוספתא כתב שהוא ט"ס).

רבינו חננאל

תנו רבנן ארבע משמרות
הוי הלילה דברי ר'[בי]
ר' נתן אומה שלש. ר'
נתן דייק מדכתים ראש
האשמורת התיכונה, ואין
תיכונה אלא שיש לפניה
הר' נתן מאי התיכונה אחר
משתי התיכונה אות מאר היינונה אחר
הר' נתן מאי התיכונה אחר
משתי התיכונה, ולעולם

במקומן חיישיגן. פי׳ שידוע שרגילין שם המזיקין. וההיא דלעיל דבתרי ופריצי ליכא משום מזיקין איירי בסתם שאין רגילין: אין אומרין בפני המת אלא דבריו של מת. ופסק שאין רגילין:

אלפס משום רצ האי דוקא דברי תורה אבל דברים דעלמא לית לן נה. °ודוקא בארבע אמות שלו: רוח צפונית מנשבת. פי' לבדה בחדתי ותיפוק ליה משום מזיקין בתרי אי •בתרי דהא אמרינן בפרק לא יחפור (ב"ב דף חשד נמי ליכא בתרי ופריצי. מפני המפולת כה.) שהיא מנשבת עם כל אחד ואחד: ותיפוק ליה משום חשד ומזיקין בתרי וכשרי. יואתא איהו ואמר כחצות. ואס מפני המזיקין ותיפוק ליה מפני חשר ומפולת תאמר מכל מקום לימא בחלות כמו בחורבה חדתי ובתרי וכשרי אי בתרי מזיקין שאמרו לו מן השמים דהא אמת אמרו נמי ליכא במקומן חיישינן ואב"א לעולם בחד לו. וי"ל שלא רצה לומר להם דבר שלא ובחורבה חדתי דקאי בדברא דהתם משום היה יכול להראות ולהוכיח אם ישאלו לו: ראין הבור מתמלא מחוליתו. חשר ליכא דהא אשה בדברא לא שכיחא פירש רש"י אם יחפור ויחזיר בו עפרו ומשום מזיקין איכא: יח"ר ארבע משמרות לא יהא מלא. ס ותימא דאין הנדון הוי הלילה דברי רבי ר' נתן אומר שלש מ"מ דומה לראיה שהרי לא היה אומר להם דר' נתן דכתיב יויבא גדעון ומאה איש אשר אלא ליטול מן העשירים וליתן לעניים. אתו בקצה המחנה ראש האשמורת התיכונה אם היה מצוה ליטול מן העניים ולחזור תנא אין תיכונה אלא שיש לפניה ולאחריה וליתן להם אז היה דומה למשל. ורבי מאי תיכונה אחת מן התיכונה שבתיכונות ומפרש רבינו תם מחוליתו מנביעתו ור' נתן מי כתיב תיכונה שבתיכונות תיכונה כלומר אין הבור מתמלא מן המים הנובעים בו. אובתוספתא יש אין הבור כתיב מ"ם דרבי א"ר זריקא א"ר אמי א"ר מתמלא מחוליתו אלא אם כן מושכין לו יהושע בן לוי כתוב אחד אומר ²חצות לילה מים מלד אחר. ור"י פירש שאם תחפור אקום להודות לך על משפטי צדקך וכתוב אחד מלד זה ותניח מלד אחר לא תמלא. שמה אומר יקדמו עיני אשמורות הא כיצד ארבע שנותן כאן חסר כאן. כמו כן מה שנוטל

יהושע דתנן ייר' יהושע אומר עד שלש שעות דניהו שכן דרך מלכים לעמוד בשלש שעות שית דליליא ותרתי דיממא הוו להו שתי משמרות רב אשי אמר משמרה ופלגא נמי משמרות קרו להו: ואמר רבי זריקא אמר רבי אמי אמר רבי יהושע בן לוי מאין אומרין בפני המת אלא דבריו של מת אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא בדברי תורה אבל מילי דעלמא לית לן בה ואיכא דאמרי אמר רבי אבא בר כהנא לא אמרן אלא יי[אפילו] בדברי תורה וכ"ש מילי דעלמא: ודוד בפלגא דליליא הוה קאי מאורתא הוה קאי דכתיב ⁴קדמתי בנשף ואשועה וממאי דהאי נשף אורתא הוא דכתיב ⁵בנשף בערב יום באישון לילה ואפילה אמר רב אושעיא אמר רבי אחא הכי קאמר (דוד) מעולם לא עבר עלי חצות לילה בשינה. רבי זירא אמר עד חצות לילה היה מתנמנם ∞כסום מכאן ואילך היה מתגבר כארי רב אשי אמר עד חצותֿ לילה היה עוסק בדברי תורה מכאן ואילך בשירות ותשבחות. ונשף אורתא הוא הא נשף צפרא הוא דכתיב יויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם מאי לאו מצפרא ועד ליליא לא מאורתא ועד אורתא אי הכי לכתוב מהנשף ועד הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר רבא תרי נשפי הוו נשף ליליא ואתי יממא נשף יממא ואתי ליליא. ודוד מי הוה ידע פלגא דליליא אימת השתא משה רבינו לא הוה ידע דכתיב יכחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים מאי כחצות אילימא דאמר ליה קודשא בריך הוא כחצות ימי איכא ספיקא קמי שמיא אלא דאמר ליה יּ(למחר) יּבחצות (כי השתא) ואתא איהו ואמר כחצות אלמא מספקא לי′ ודוד הוה ידע דוד סימנא הוה ליה יידאמר רב אחא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא כנור היה תלוי למעלה מממתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו מיד היה עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו אמרו לו אדונינו המלך עמך ישראל צריכין פרנסה אמר להם לכו והתפרנסו זה מזה אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי יואין הבור מתמלא מחוליתוי אמר להם לכו ופשמו ידיכם בגדוד מיד יועצים באחיתופל ונמלכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים אמר

רב יוסף מאי קרא (דכתיב) ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא

בחדסי. שנפלה מחדש שהחומה שלה נפלה ועודנה בחזקתה: חשד נמי ליכא. דתנן (במסכת קדושין דף פ:) אבל אשה מתיחדת עם שני אנשים: בחרי ופריצי. דאמרינן התם לא שנו אלא בכשרים: בחקום אמשים: בחרי בדברים: בחרי: בדברא. חיישינן. במקום שהם מלויין תדיר חיישינן אפילו בתרי: בדברא. במקום שהם מלויין תדיר חיישינן אפילו בתרי: בדברא. אלמא

לעמוד בשלש שעות ביום בתחלת שעה
שלישית: שית דליליה. חלות לילה הוי
שש שעות: וחרתי דיממה. ששאר
מלכים ישנים הוו להו תרתי משמרות
של שמונה שעות: אלה לדבר הלכה.
של שמונה שעות: אלה לדבר הלכה.
אסור לספר לפניו שהכל חייבין לספר
בהן והמת דומם והוה ליה לועג לרש
חרף עושהו (משלי יי): אבל מילי
דעלמה. שאין גנאי למחריש בהן לית
לן בה: מאורמה. מתחלת הלילה:
נשף: ה"ק. (א) קרא דחלות לילה: מעולם
נשף: ה"ק. (א) קרא דחלות לילה: מעולם
ללן הייתי עומד: מחממם כסום.
עוסק בתורה כשהוא מתכמכם כסום.

הזה שאינו נרדם לעולם אלא מתנמנם

ונעור תמיד: בשירות ותשבחות. והכי

דאמר מר (בב"ב דף כה.) ארבע רוחות

מנשבות בכל יום ויום שש שעות

ראשונות של יום מנשבת רוח מזרחית

מהלוך החמה [א] ושש אחרונות רוח

דרומית ובתחלת הלילה רוח מערבית

ובחלות הלילה רוח לפונית (ב): אין הבור

מתמלא מחוליםו. העוקר חוליא מבור

כרוי וחוזר ומשליכו לתוכו אין מתמלא

בכך. אף כאן אם אין אתה מכין לעניים

שבנו מזונות ממקום אחר אין אנו

יכולין לפרנסם משל עלמנו: יועלים

באחיתופל. איזה הדרך ילכו והיאך יציבו

מלב ומשחית וטכסיסי מארב מלחמה:

ונמלכין בסנהדרין. נוטלין מהם רשות

כדי שיתפללו עליהם: ושואלין באורים

ותומים. אם ילליחו: ה"ג מאי קרא ואחרי

אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר

לבא למלך יואב אחיתופל זה יועץ:

בניהו

חלות לילה שהיה דוד עומד שתי

משמרות יש בהם: ור' נתן. אמר לך

האי קדמו עיני אשמורות דקאמר דוד

קדמו לשאר מלכים האמר שדרכן

שלש משמרות הוי לילה. היה מפרש בההוא קרא להודות לך וגו': דוד עומד ממטמו בשליש הלילה הראשונה ועוסק בחורה עד חלות כמו שנאמר לשיח באמרתך, למחרתם. ליום מחרת של חנייתם שם: ה״ג אי הכי לכתוב מהנשף ועד ומחלות ולהלן עוסק בשירות ותשבחות, כמ"ש חלות לילה הנשף או מהערב ועד הערב אלא אמר מהום (חהליח קימ קמח). **ואמר** רב אשי תרי נשפי הוו: נשף יממא. כחצות. שמשמע סמוך לו, או לפניו או לאחריו (שמות יא קפץ ועלה כמו לנשוף מדוכתיהט (מגילה ח. כנור היה תלוי למעלה דף ג.) וכמו האי בוקא דאטמא דשף ממטתר. נקב שלו כלפי לפון מדוכתיה טרפה (חולין דף מב:): ואתא היה ודלילה רוח לחונים מנשדם. "ל ארבע רוחות מנשבות איהו ואמר כחלום. לפי שלא היה יודע בכל יום. מזרחית בבהר ורוח לכוין השעה ולהעמיד דבריו בשעת דרומים בחונ היום ומוורבים בתחילת לילה ולפונית בחלי לילה, המחורע: כנור היה חלוי למעלה כמהלך חמה שמהלכת ממזרח לדרום ומדרום למערב וממערב ממטחו. ונקביו ללד לפון כיון שהגיע חלות הלילה רוח לפונית מנשבת בו

דקריל ארכע רוחות מושבות בכל יום, מורחים בכל יום, מורחים בכקר ורוח מוערבית בכל יום, מורחים בכקר ורוח מכחלת לילה ולפונית בחלי היום מהלכם מחודם מהלכם מחודם מהלכם מחודם לדרום ותדרום לתערב ותמערב ישראל במבר אש"ש שחודין כל אותן ארפעים שה שהיו שלא נשבה להם רוח לפונית, היו ולא נשבה להם רוח לפונית, שלא נשבה להם מחודים שלא נשבה להם מחודים שלא נשבה להם שלא נשבה להם שלא בכיום, היום לא מושבת אף ביום, והיום מאליב בה מונהדרון שד.) הקומץ, פרכס מועעת שש. חבור מהבלא ועיי הוספה ברשיי בהגהות הביח הברוף באף, ועיך הוספה ברשיי בהגהות הברח בבאף, וארץ חבור מתמלא מוול מכוון מחודר ושלא מחודרת וועים מוול מוול מכוון מחודרת וועים מחודרת וועי

רב ניסים גאון

מתמלא בכך, כלומר אין סיפק בידינו לפרנס עניים שבתוכנו

(סנהדרין שם).

ליגע ככלום דבר מקדשי שהוצ מתחייב בה וכן אם נכנס שהוא מתחייב בה וכן אם נכנס למקדש משערי ניקנור ולפנים שהוא מתנה שכינה נתחייב כרות אם היה מידר ואם היה שהוג בחטאת כדתאג בתוסף (כלים פרק א") כל הטמאין שונגט מרשערי ניקנור ולפנים שנכנסו משערי ניקנור ולפנים אפי מחוסרי כפרה חייבין על שגנתו חטאת זדונו כרת ועל שגנתו חטאת

ובמשנה בתחלת טהרות (כלים פרק אי משנה חי) עזרת ישראל מקודשת ממנה שאין מחוסר כפורים כנכו לשם וחייבין עליה חשאה ובספרי (פרשת נשאי) מפורש מפתח עזרה ולפנים מחנה שכינה דהיינו עזרת ישראל ותניא בספרי לוטמא יהיה לרבות את הטבול יום עוד טומאתו בו לרבות מחוסר כפרה ואיתא במזירות בפרק ג' מינין (חף מה מכות דף ה) ולאחר שיביא כפרתו ויקריבנה הכהן כראוי ובהלכה ויכפר עליו בכר גמרה לה טהרתו והותר לו לוכל בקדשי מזבח ולהכנס למתנה שכינה והיינו מעזרת ישראל ולפנים ובדאמר הכתוב (ויקוא ים) וכפר עליה הכהן וטהרה וכבר אמרו חכמים כי הוא חייב טבילה לאחר שמקריב כפרתו ואז הלפנים וכדאמר הכתוב (ויקוא ים) וכפר עליה הכהן וטהרה וכבר אמרו חכמים כי הוא חייב טבילה לאחר שמקריב כפרתו ואז להרומה ואמרינן בגמרא (שם דף כז) כיון דער האידנא הוו אסריי למיכל בקודש אצרכונהו רבנן טבילה לקודש אבל לא להרומה ואמרינן בגמרא (שם דף כז) כיון דער האידנא הוו אסריי למיכל בקודש אצרכונהו רבנן טבילה ואלו השמחו שהן קרויין לטמא כמו שהזכרנו איתנהו מסודרין במשנה בתחלת טהרות (כלים פרק א' משנה ה') מחוסר כפורים אסור בקודש ומוחר במעשר חזור להיות בכול קרי אסור בשלשתן ובמשנת נגעים בפרק י"ד (ושנה ג') ככם בגדיו וישל טהרות מקודם ובפסחים בפרק כל שעה ודף לה עיש) אמרינן הערב איל או אולי בתומה מקודם ובפסחים בפרק כל שעה ודף לה עיש) אמרינן הערב אין לא העריב למרות וועל בקדשים והייוו מתולה למלות בנסחים בפרק לשנה לא לא הארים העלה הלשלה מן המששו וואר מור האלא מעלה הרי נתברר לנו עבשיו מכל אלו הראיות כי התרומה מעלהה למעלה בין מתבי אולה אמא שורה היא לבשה מור היום במן ודם לכן לא יצא ידי חובתו במין המשהו הוא מור בל אנו אותה העת היא התלה הלילה ומטילין אותו לחומרי שני ימים איזהו בין השמשות המיף היום ומן הלילה ספק כולו מן הלילה ומטילין אותו לחומרי שני ימים איזהו בין השמשות המיף הוה מור מור מור מור מור מולים ומום מלה לאלה מסים מור מארים בכין השמשות המסיף התלות בין השמשות הכסיף המליון וחשור הלולר ביו שומות היום בלול ביו יוושות ביום בלולה ביו היום הלולה ביו שיונו ביום בין השמשות המים הלולה ביו שומות ביום בלולה ביו שיונות ביום הלולה ביון שומנים במולה ביות המוות בלול ביום המוות בלום ביולה ביון שומנים ביום המיום בלולה ביות היומנים ביום המוות המוות הלוות המוות המוות המוות המוות המוות המוות המוות המוות המוות המוות

משתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימין הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון בין השמשות הכסיף העליון והשוה לתחתון במאדימין הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון בין השמשות הכסיף העליון והשוה לתחתון ברי ר׳ יהודה ר׳ נחמיה אומר בין השמשות משתשקע החמה כדי הילוף חצי מיל ר׳ יוסי אומר בין השמשות כהרף עין זה נכנס ווה יוצא אי אפשר לעמוד עליו וכולן שוין הן שהעת הנקרא בין השמשות ספק לילה הוא אין יוצאין בר ידי חובה בבין השמשות שאינו ודאי יום וכל המצות הנוהגות בלילה אין יוצאין בהן ידי חובה בשעה שהוא יום ודאי שאין בה שיום ובא שינים המבילה שצריכה להיות בשעה שהוא יום ודאי שאין בה שיעורא וסבר ר׳ יהודה כי מעת שקיעת החמה ועד שיסתלק זהרה מעל (המשך בעמוד הבא) פספק (כדתנן) (כדתניא) (בפסחים דף צועוד) כל חייבי טבילתן ביום נדה ויולדת טבילתן בלילה לא חלקו אלא בשעה שהיא בין השמשות אי זו היא וכמה שיעורא וסבר ר׳ יהודה כי מעת שקיעת החמה ועד שיסתלק זהרה מעל (המשך בעמוד הבא)

פרק ראשון מאימתי

ו. ויוֹאַב אֵל כַּל הַצְּבָא יִשְׂרָאֵל וּבְנָיָה בֶּן יְהוֹיָדֶע על הַכַּרָתִי וִעַל הַפָּלֵתִי:

2. עורה כבודי עורה הנבל וְכַנוֹר אַעִירָה שַׁחַר: תהלים נז ט

3. תפלה לדוד הטה יי אַזְנָךְ עֲנֵנִי כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אני: שמרה נפשי כי חסיד אָנִי הוֹשַׁע עַבְּדְּךְ אַתָּה אֱלֹהֵי הַבּוֹטֵחַ אֵלֶיךְ:

תהלים פו א-ב 4. חֲצוֹת לַיְלָה אָקוּם לְהוֹדוֹת לֶךְ עֵל מִשְׁפְּטֵי תהלים קיט סב צדקר: ז. וַאֲדַבְּרָה בְעֵדֹתֶיךְ נָגֶד. 5. וַאֲדַבְּרָה מלכים ולא אבוש:

 בְּנִי אָם חָכַם לְבֶּךְ יִשְׂמַח
 בְּנִי אָם אַנִי: משלי כג טו 7. חֲכַם בְּנִי וְשַׂמַח לִבִּי ואַשׁיבַה חרפי דַבַר:

א לולא האמנתי לראות בְּטוּב יִיָּ בְּאֶרֶץ חַיִּים: חהלוח כז יו

והנה אנכי עמר ַנְּאָרָתִּיךְּ בְּכֹל אֲשֶׁרְ תַּלַךְּ תַּשְׁבַתִּיךְּ בְּכֹל אֲשֶׁרְ תַּלַךְּ תַּוֹאַת בִּי לֹא אֶעֻוְבְךְּ עַד אָשֶׁר אָם עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר דברתי לך:

בראשית כח טו 10. ויירא יעקב מאד ויצר לוֹ וַיַּחַץ אֶת הָעָם אֲשֵׁר אתוֹ ואַת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקֶר והגמלים לשני מחנות:

וו. תפל עליהם אימתה וְפַחַד בָּגִדל זְרוֹעֵךְ יִדְּמוּ בָּאָבֶן עַד יִעֲבר עַמְּךְ יִיְ עַד יעבר עם זו קנית:

רבינו ניסים

הארץ ויכסיף דמדומה מן הרקיע זהו ביז השמשות שהוא ספק יום ספק לילה והמרילה צריכה להיוח קודם זה העת לדעתו ור' יוסי חלק עליו ואמר כי זה העת שקרא אותו ר' יהודה ואין בו ספק ומותר לטמא לטבול בו וכי בין השמשות שהוא ספק עת דחוק הוא למאד ושיעורו כהרף עין סמוך ליציאת הכוכבים . דאמרינן (שבת דף לה) אמר רב יהודה אמר שמואל בין יוסי טובליז בו כהנים . בפרק בא סימן התחתון (דף נג) האיך תנא סבר שלים בין מתחיל בין השמשות דר׳ השמשות דר' יוסי מישו . שייך בדר׳ יהודה ועל עיקר י. זו החלוקה שישנה ביניהם באו הדברים שביז ר' מאיר י ור׳ יהודה בכאן כי ר׳ מאיר התיר לקרוא קריית שמע של ערבית משעה שהכהנים טובלין וכשהשיב עליו ר יהודה לפי דעתו כי הטבילה החמה כי אותו העת מתחילין בין השמשות להכנס ואינה לטבילה אלא קודם שקיעת החמה והאיד חובתן מקריית שמע של

בניהן זה בנהדרין. מסברא אומר כן. אביתר אלו אורים ותומים וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי כלומר היה קודם להם אם כן אורים ותומים היו אחר בניהו. א"כ אביתר שהוזכר אחר בניהו היינו אורים ותומים כך פירש רש"י. ותימא

לפירושו פשיטא דאביתר כהן היה בימי דוד שלא היה כהן אחר שכולם נהרגו בנוב עיר הכהנים ולמה לריך ראיה עליה. ועוד לגירסת הקונטרס בניהו בן יהוידע אין זה הפסוק בשום מקום. לכך (מפרש) [גריס] רבינו תם כדחיי (בדה"ח כ"ו) חוחחרי חחיתופל יהוידע בן בניהו זה סנהדרין וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי ופי׳ ר"ת דכרתי ופלתי היינו סנהדרין שכורתין דבריהם לאמתן ופלתי שמופלאים בהוראה כמו מופלא שבבית דין. וא״ת היכי פשיט יהוידע בן בניהו מבניהו בן יהוידע. וי"ל דמסתמא ממלא מקום אביו היה וכי היכי דאביו היה מסנהדרין גם הוא היה מהסש:

בניהו בן יהוידע זה סנהדרין ואביתר אלו אורים ותומים וכן הוא אומר יובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי ולמה נקרא שמם כרתי ופלתי כרתי שכורתים דבריהם פלתי שמופלאים בדבריהם ואח"כ שר צבא למלך יואב אמר רב יצחק בר אדא ואמרי לה אמר רב יצחק בריה דרב אידי מאי קרא 2עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר. רבי זירא אמר משה לעולם הוה ידע ודוד נמי הוה ידע וכיון דדוד הוה ידע כנור למה ליה לאתעורי משנתיה וכיון דמשה הוה ידע למה ליה למימר כחצות משה קסבר שמא ימעו אצטגניני פרעה ויאמרו משה בדאי הוא דאמר מר ילמד לשונך לומר איני יודע שמא

תתבדה ותאחז רב אשי אמר בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארבסר הוה קאי והכי קאמר משה לישראל אמר הקב"ה למחר כחצות הלילה כי האידנא אני יוצא בתוך מצרים: כלדוד שמרה נפשי כי חסיד אני לוי ור' יצחק חד אמר כך אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד שלש שעות ואני יחצות לילה אקום להודות לך ואידך כך אמר דוד לפני הקב"ה רבונו של עולם לא חסיד אני שכל מלכי מזרח ומערב יושבים אגודות אגודות בכבודם ואני ידי מלוכלכות בדם ובשפיר ובשליא כדי למהר אשה לבעלה ולא עוד אלא כל מה שאני עושה אני נמלך במפיבשת רבי ואומר לו מפיבשת רבי יפה דנתי יפה חייבתי יפה זכיתי יפה מהרתי יפה ממאתי ולא בושתי א"ר יהושע בריה דרב אידי מאי קרא זואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש תנא לא מפיבשת שמו אלא איש ייבשת שמו ולמה נקרא שמו מפיבשת שהיה מבייש פני דוד בהלכה לפיכך זכה דוד ויצא ממנו כלאב וא"ר יוחנן לא כלאב שמו אלא דניאל שמו ולמה נקרא שמו כלאב שהיה מכלים פני מפיבשת בהלכה ועליו אמר שלמה בחכמתו יבני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני ואומר יחכם בני ושמח לבי ואשיבה חורפי דבר. ודוד מי קרי לנפשיה חסיד והכתיב °לולא האמנתי לראות בטוב ה' בארץ חיים ותנא משמיה דרבי יוםי למה נקוד על לולא אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מובמח אני בך שאתה משלם שכר מוב לצדיקים לעתיד לבוא אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו שמא יגרום החמא ייכדר' יעקב בר אידי דר' יעקב בר אידי רמי כתיב יוהנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכתיב יויירא יעקב מאד אמר שמא יגרום החמא ייכדתניא ייעד יעבור עמר ה' עד יעבור עם זו קנית עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שנייה מכאן אמרו חכמים ראוים היו ישראל ליעשות להם נם בימי עזרא כדרך שנעשה להם בימי יהושע בן נון אלא שגרם החמא: וחכ"א עד חצות: חכמים כמאן סבירא להו אי כרבי אליעזר סבירא להו לימרו כרבי אליעזר

כלאב לאביגיל אשת נבל וגו' ובמקום אחר אומר והשני דניאל לאביגיל בדברי הימים (1 ג): שהיה מכלים פני מפיבושם. כל אב מכלים (a אם הרב שהיה אב בהוראות: ל**ולא האמנהי לראוח בטוב ה'. (ג)** כבר טרדוני מיראתך כמו שנאמר כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד וגו' (שמואל ה כו): **נקוד על לולה**. לדרוש את הנקודה שהיא ממעטת את משמעות הכתוב לומר שלא דבר ברור היה לו לראות בטוב ה׳. לולא לשון אם לא כמו לולי אלהי אבי וגו׳ היה לי (בראשים לא): שמא יגרום החטא. מירוצא הוא לעולם מוחזק בידו שהוא חסיד וזה שספק בידו אם יראה בטוב ה׳ לפי שהיה ירא שמא יחטא ויגרום החטא מלראות בטוב: ויירא יעקב. שמא אחר הבטחה חטאתי וכדתניא שהחטא גורם שאין ההבטחה מתקיימת: ביאה ראשונה. שבאו (ד) בימי יהושע: ביאה שנייה. כשעלו מגלות בבל בימי עזרא: ראויים היו (כ) ליעשות להם נס. לבוא ביד רמה: אלא שגרם החטא. ולא הלכו אלא ברשות כורש וכל ימי מלכי פרס נשתעבדו להם לכורש ולאחשורוש ולדריוש האחרון: חכמים כמאן סבירא להו. במשמעות בשכבך האמור בתורה: אי כר' אליעור סבירא להו. דאית ליה בשכבך כל זמן שבני אדם עוסקין לילך ולשכב זה מקדים וזה מאחר: לי**מרו כר׳ אליעור**. דאמר (0) סוף האשמורה הראשונה דודאי כל שדעתו לישן כבר שכב וישן:

. . ערבית ועדיין היום שאתה קוריהו סובר כדעתך בבין השמשות אלא כי העת שאתה קוריהו בין השמשות הוא אני מאיר אני אני מאיר אני ערבית ועדיין היום עומד אמר לו ר' מאיר אני סובר כדעתך בבין השמשות הוא אצלי אניל) ודאי יום שאין בו ספק ומותר לטבול בו ואני סובר בבין השמשות כדעתו של ר׳ יוסי שהוא כהרף עין ואי אפשר לעמוד עליו ואל תשיבני אתה מדרך הדעת שלך כי איני סובר כדבריך אלא כר׳ יוסי אני סובר ולפיכך אמרתי משעה שהכתנים טובלין ופסקינן הלכתא (שבת זף לה) כר׳ יהודה לענין שבת לחומרא וכר׳ יוסי לענין תרומה דלא אכלי כהני עד דנפיק בין השמשות דר׳ יוסי לחומרא נמי: (pr), תנו רבנן מפני ג' דברים כו' ותיפוק לי משום מזיקין בתרי מכלל דתרי לא מזקי להו ואיתא מיפרשא בפרק כיצד מברכין על הפירות (דף מג) דתני לאחד נראה ומזיק לשנים נראה ואינו מזיק אלא אם כן יהיה אותו המקום קבוע

בניהו בו יהוידע זה סנהדרין. שהיה אב בית דין: ו)וכן הוא אומר ובניהו בו יהוידע על הכרתי ועל הפלחי. ראשוו והודם להם שבתחילה נוטלים רשות ואח"כ שואלים אם יצליחו: ואביתר אלו אורים וחומים. שכל ימי דוד היה נשאל באביתר עד מלחמת אבשלום ששאל אביתר ולא

עלתה לו ושאל לדוק ועלתה לו כדאמרי׳ בסדר עולם ונסתלה אז מן הכהונה: שכורתים את דבריהם. שאומרים דברים קלובים וגמורים שלא יפחתו ולא יוסיפו: שר לבא למלך יואב. להוליך אנשי המלחמה: מאי קרא. דכנור היה תלוי למעלה ממטתו ומעוררו: עורה כבודי. אל תתכבדי בשינה כשאר מלכים: אעירה שחר. שאר מלכים השחר מעוררן ואני מעורר את השחר: שמה יטעו הצטגניני פרעה. הם הני יודע לכוין השעה הם אינם יודעים לכוין השעה וקודם שיגיע חלות יהו סבורים שהגיע ועדיין לא באה המכה ויאמרו משה בדאי הוא הלכך טוב לאחוז לשון איני יודע: דאמר מר. במסכת דרך ארץ: ותאחז. תהא נאחז ונכשל בדבריך: תליסר נגהי ארבסר. ליל שעבר (ה) שלשה עשר ולמחרת יגיע ארבעה עשר: ידי מלוכלכות בדם. שהנשים מראות לו דם נדה אם טמא אם טהור שיש מראות דם טהור באשה: ובשפיר. הוא עור הולד שהעלמות והגידים והבשר נלורים" בתוכו. ויש שפיר שהאשה יושבת עליו ימי טומאה וימי טהרה ואי זה זה המרוקם ובמס׳ נדה (דף כה א) מפרש לה ויש שפיר מלא מים ודם שאינו חשוב ולד לישב עליו טומאת יולדת וימי טהרתה: ובשליא. דתנן (שם כו.) אין שליא בלא ולד והוא כמין לבוש שהולד שוכב בתוכה וקורין ושטידו"ר בלע"ז ותניא (שם) אין שליא פחותה מטפח ותחלתה כחוט של ערב וסופה כתורמוס והיו מביחין אותה לפניו לראות אם יש בה כשיעור ואם עשויה כדת שליא שנחזיקנה שהיה ולד בתוכה ונמוח ותשב עליו ימי טומאה וטהרה אם לאו: זכיתי וחייבתי שייך בדיני ממונות ודיני נפשות: טמאתי וטהרתי בהלכות טומאה וטהרה: מפיבושת. [מפי בושת] בדברי הלכה היולאין מפיו היה בושת לדוד שפעמים שהיה טועה והוא אומר לו טעית: לפיכד. בזכות שהיה דוד מקטין עלמו זכה ויצא ממנו כלאב: אלא דניאל שמו. במקום אחד אומר (שמואל ב ג) ומשנהו

א) ק"א ולמה נקרא שמם ותומים אורים שמאירים את דבריהם תומים שמשלימים את דבריהם ועי׳ ביומא עג: ב) מס' דרד ארז זוטא פ"ג, ג) ןעיין ביבמות דף עט. בתוס' ד"ה אדמוני דגרס ר"ת אלא איש בעל שמו יע"שו. ד) סנהדריו דף לח:, ה) ג"ו שם וסוטה דף לו., 1) [ד"ה וכן אחר ד"ה ואביתר], ו) בס"א: נולרים, מ) ווכ"ה בערוד ערד חחרו. ט) [ועי׳ בתוס׳ סנהדרין טו: ד"ה ואחרין,

הגהות הב"ח

ל) רש"י ד"ה חליחר וכו׳ ליל שעבר של שלשה עשר ולמחרת יגיה ארבעה עשר: (3) ד"ה שהיה מכלים יכו' מכלים את פגי הרב: (ג) ד"ה לולם וכו' דמוד ה' בארץ ישראל כבר טרדוני: (ד) ד"ה נימה וכו׳ שבאו לארץ נימי יהושע: (כ) ד"ה כלויים היו ישראל ליעשות: (ו) ד"ה לימרו כר׳ :מליעזר דאמר עד סוף

> לעזי רש"י

ושטידו"ר [וישטידור"א].

מוסף רש"י

בניהו בן יהוידע זה שהיה מופלא סנהדרין. שבבית דין (סנהדרין מז:). על הכרתי ועל הפלתי הוא למעלה מהם וקודם היה להם, ומדסמך בקרא קמא אביתר בתר בניהו, ש"מ אביתר היינו כרתי ופלתי (שם). כרתי שכורתים דבריהם. קרא. דכנור תלוי כזאל על מטתו של דוד ומהיצו לדוד משנתו, דכתיב אעירה שחר. אני מעורר השחר ולא כשאר מלכים שהשחר קודם ומעוררן (שם). לראות בטוב ה'. נארץ ישראל רש"י בע"י). שמא יגרום החטא. לכך אני ירא שמא משהבטחתני נחקלקלתי (וי"ג: נתלכלכתי) בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו בראשית לב יא). ראויים היו ישראל ליעשות להם בס. לעלות בזרוע על כרחם של מלכי פרס (סנהדרין צח: סוטה לו.) ולא יהיו משתעבדים למלכות (סוטה שם). אלא שגרם החטא. חטאם של ישראל בימי בית ראשנו ננגזר טליהם שלא יטלו אלא ברשות כדכתיב ועזרא א ג) מי בכם מכל עמו (סומה .(00

>>e<

רבינו חננאל

ומקשינו היכי קאוריו דויד ר' יוסי דקאמר [א]יני יודע אם אני מיהן אם לאו [ו]פריקנן הכא הכי קאמר שמה יגרום החטא מיכאז חסיד אני ואזכל איני מאמיז

בעצמי ואיני יודע [שמא החטא] גורם.... [הא] דאמור רבנן עד חצות ... מב... הם שסמך לביאת [השמש] ... קורא קרית שמע [ומתפלל] ... [שמע] מינה [כ]ר׳ יוחנן [דאמר], ק[ר]ית ש[מע] וגאלה בערבית [גא]לה ואחר כך תפלה, כדרך שעושה בשחרית כד עשה בערבית שכיבה וסימה. ואף על גב דר׳ יהושע כז לוי קאמר בשכבד סמד לשכיבה אמר (משה) ובוקומדו סמד לקימה דתנן] [בע]רב מברך שתים [לפניה ולאחריה] שחרי[ת] [שתים] לפניה ... לתפלה ... ... שאף ברכה זו שי... קריא דהא יי׳ שפתי [תפתח] ... תפלה ... ...

למויקין צריכין לחוש להם ואפי׳ בתרי כדאמרי׳ בדוכתא דקביעי חיישיגן ומה שאמרו אי בתרי חשדא נמי ליכא זה הדבר בנוי על אותו העיקר שבמשנה בפרק עשרה יוחסין (קידושין 19 פ׳) לא יתייחד איש אחד עם שתי נשים אבל אשה אחת מתייחדת עם שני אנשים והואיל (והשנים) [והן שנים] מותר להן להתיחד עם האשה כי החשד מסתלק מביניהן אלא אם כן היו פרוצים כי הפרוצין החשד קבוע הוא בהן ואפי׳ אם היו עשרה כדאמרי׳ (שם) אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא בכשרים אבל בפרוצין אפילו עשרה נמי לא מעשה היה והוציאוה י׳ במטה ומזה העיקר אמרי׳ (שם) אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא בכשרים אבל בפרוצין אפילו עשרה נמי לא מעשה היה והוציאוה י׳ במטה ומזה העיקר אמרי׳ (שם) אמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו אלא בכשרים אבל בפרוצין אפילו עשרה נמי לא מעשה היה והוציאוה י׳ ר׳ זירא אמר עד חצות לילה יושב ומנמנם כסוס אית׳ במסכת סוכה בפ׳ הישן (דף כו) אמר רב אסור לאדם לישן ביום יתר משינת הסוס אמר אביי שינתיה דמר כדרב דרב כר׳ דר׳ כדוד מלך ישראל דדוד כדסוסיא דסוסי שיתין נישמי. הא דאמר (רב) [רב אחא] הכא אין הבור מתמלא מחוליתו מתפרשא לך מההיא דבפרק הרואה מקום (דף נו) דתניא בשעה שבקש הקב״ה להביא מבול לעולם נטל ב׳ כוכבים מכימה והביא מבול לעולם נטל ב׳ כוכבים מיש וסתמן ומדאקשינן וליסתמה בדידה ופרקינן

אין הבור מתמלא מחוליתו שמעת מינה דהכין הוא פירושה שהבור אם תחזיר לתוכו העפר שניטלת ממנו אינו ממלא אותו אלא צריך להוסיף עפר אחר ולפיכך לא היו מספיקין כאן אותן ב׳ כוכבים שניטלו ממנה והוצרך ליטול ב׳ כוכבים מעיש לסתמן ולוה נתכוונו העם באמרם לדוד המלך אין הבור מתמלא מחוליתו תשובה לדבריו שאמר להם לכו התפרנסו זה מזה כלומר כי אין מספיק לנו מה שאנו נהנים זה מזה אלא צריכין אנו תוספת ממקום אחר מיד אמר להם לכו ופשטו ידיכם בגדוד:

ואי כרבן גמליאל סבירא להו לימרו כרבן

גמליאל לעולם כרבן גמליאל סבירא להו

והא דקא אמרי עד חצות כדי להרחיק את

האדם מן העבירה כדתניא חכמים עשו סייג

לדבריהם יכדי שלא יהא אדם בא מן השדה

בערב ואומר אלך לביתי ואוכל קימעא

ואשתה קימעא ואישן קימעא ואח"כ אקרא

ק"ש ואתפלל וחומפתו שינה ונמצא ישן כל

הלילה אבל אדם בא מן השדה בערב נכנם

לבית הכנסת אם רגיל לקרות קורא ואם רגיל

לשנות שונה וקורא ק"ש ומתפלל ואוכל פתו

ומברך שוכל העובר על דברי חכמים חייב

מיתה מאי שנא בכל דוכתא דלא קתני חייב

מיתה ומאי שנא הכא דקתני חייב מיתה

איבעית אימא משום דאיכא אונם שינה

ואיבע"א לאפוקי ממאן דאמר ייתפלת ערבית

רשות קמ"ל דחובה: אמר מר קורא ק"ש

ומתפלל מסייע ליה לר' יוחגן יידאמר ר' יוחגן

יאיזהו בן העולם הבא זה הסומך גאולה

לתפלה של ערבית רבי יהושע בן לוי אומר

תפלות באמצע תקנום במאי קא מפלגי יאי

משום דאתיא באל״ף בי״ת נימא ⁵אשרי תמימי דרך דאתיא בתמניא ∞אפין אלא משום דאית ביה ∙פותח את ידך

נימא ∞הלל הגדול דכתיב ביה זנותן לחם לכל בשר אלא משום דאית ביה תרתי אמר רבי יוחגן מפני מה לא נאמר

נו"ן באשרי∘ מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב ₃נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל במערבא מתרצי

לה הכי נפלה ולא תוסיף לנפול עוד קום בתולת ישראל אמר רב נחמן בר יצחק אפילו הכי (6) חזר דוד וסמכן ברוח

הקדש שנא' יסומך ה' לכל הנופלים: א"ר אלעזר בר אבינא גדול מה שנאמר במיכאל יותר ממה שנאמר בגבריאל

דאילו במיכאל כתי' ייועף אלי אחד מן השרפים ואלו גבי גבריאל כתי' ייוהאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה

מועף ביעף וגו' מאי משמע דהאי אחר מיכאל הוא אמר ר' יוחנן אתיא אחד אחד כתיב הכא ויעף אלי אחר מן

השרפים וכתי׳ התם יַּוהנה מיכאל אחד (מן) השרים הראשונים בא לעזרני תנא מיכאל באחת גבריאל בשתים אליהו

בארבע ומלאך המות בשמנה ובשעת המגפה באחת: א"ר יהושע בן לוי אע"פ שקרא אדם ק"ש בביהכ"נ ימצוה

בעית אימא קרא איבע"א סברא איבע"א סברא דר' יוחנן סבר גאולה ° מאורתא

נמי הוי אלא גאולה מעלייתא לא הויא אלא עד צפרא ור' יהושע בן לוי סבר

כיון דלא הויא אלא מצפרא לא הויא גאולה מעלייתא ואב"א קרא ושניהם מקרא

אחד דרשו דכתיב יבשכבך ובקומך ר' יוחגן סבר מקיש שכיבה לקימה מה

קימה ק"ש ואח"כ תפלה אף שכיבה נמי ק"ש ואח"כ תפלה ר' יהושע בן לוי סבר

מקיש שכיבה לקימה מה קימה ק"ש סמוך לממתו אף שכיבה נמי ק"ש סמוך

למטתו מתיב מר בריה דרבינא ∘בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה

ואי אמרת בעי לסמוך הא לא קא סמך גאולה לתפלה דהא בעי למימר השכיבנו

אמרים כיון דתקינו רבנן השכיבנו כגאולה אריכתא דמיא דאי לא תימא הכי

שחרית היכי מצי סמיך והא יאמר רבי יוחנן יבתחלה אומר יה' שפתי תפתח

ולבסוף יהוא אומר זיהיו לרצון אמרי פי אלא התם כיון דתקינו רבגן למימר ה'

שפתי תפתח כתפלה אריכתא דמיא הכא נמי כיון דתקינו רבנן למימר השכיבנו

כגאולה אריכתא דמיא: אמר רבי אלעזר ״א״ר אבינא יּכל האומר ⁴תהלה לדוד

בכל יום • שלש פעמים מובטח לו שהוא בן העולם הבא מאי טעמא אילימא

בשבת ע ביומה פו:ן, ג) לקמן

דף ט:, ד) ןיבמות לה: קדושין

וכורא קריאת שמע ומתפלל. מכאן משמע שמשעה שהגיע זמן הריאת שמע של לילה שאין לו לאכול סעודה עד שיהרא ק"ש ויתפלל ערבית: דאבור רבי יוחנן איזהו בן העוה"ב ובו". ואנו שאומרים יראו עינינו ופסוקים אחרים אחר השכיבנו. נראה הואיל

ותקינו להו רבנן ה"ל כגאולה אריכתא

דתקינו לומר זה שבתוך כך יתפלל חבירו גם הוא ולא ילך מבהכ"ג עד שיגמור כל אחד תפלתו. וגם יש באותם פסוקים י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות דשמנה עשרה ואגב שתקנו לומר אותם פסוהים תהנו לומר חתימה של יראו עינינו. והלכה כר' יוחנן דברייתא מסייע ליה וכן פסק ה"ג. ואם כן יש ליזהר שלא לספר בין גאולה דערבית לשמנה עשרה. ומיהו בסדר רב עמרם פי' מה שאנו אומרים קדיש בין גאולה לתפלת ערבית לאשמעינן דלא בעינן מסמר גאולה דערבית לתפלה משום דתפלת ערבית רשות. ולא נהירא ודאם כון ר' יוחנו סבירא ליה תפלת ערבית חובה דפלוגתא היא סדרב ור׳ יוחנן והלכה כר' יוחנן. ונכון להחמיר ולהזהר מלספר בינתים ואי תימא קשיא הלכתא אהלכתא דקיימא לן תפלת ערבית רשות והכא פסקינן כרבי יוחנן לריד לומר דאפילו אי סובר רבי יוחנו כרב דאמר רשות היא מכל מקום מחייב לסמוך. אם כן גם לנו יש לסמוך:

א מיי׳ פ״ו מהלכום "א תפלה הלכה ז טור ושו"ע או"ח סימן רלה סעיף

יב ב מיי׳ פ״ז שם הלכה יח סמג עשין יט טור או״ח סימן כלה וטוש"ע או"ח

םימו רלו סעיף ב: "ג ג מי" פ"ב שם הלכה ט (סמג שם) טור ושו"ע לו"ח סי קי"ל סעיף לי: ד ד מיי׳ (וסמג) שם טוש"ע או"ח סימן קכב

מעיף ב: בור ה מיי׳ פ״ו שם הלכה יב סמג עשיו יט טוש"ע או"ח סימן נא סעיף ז וורב אלפס פ' אין עומדין דף כו בוד ו מיי׳ שם הלכה ב

טוש"ע או"ח סימן רלט :סעיף א

תורה אור השלם

1. וְשִׁנַנְתָּם לְבָנֶיךְ וְדִבַּרְתָּ בָּם בְּשָׁבְתִּךְ וּבְלֶכְתְּרְ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּרְ דברים ו ז ובקומר: 2. אַדני שְׁפָתֵי תִּפְתָּח וּפִי יַגִּיד תַּהַלְּתַרְ:

חהליח וא יז 3. יְהִיוּ לְרַצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֵיךְ יְיָ צוּרִי 4. תַהַלָּה לְדָוָד אַרוֹמְמֵךְּ אַלוֹהַי הַמֶּלֶךְ וַאֲבָרֵכָה

ָּשִׁמְךּ לְעוֹלֶם וַעֵּד: חהליח המה א 5. אַשְׁרֵי תְמִימֵי דָרֶךְ

הַהֹלְכִים בְּתוֹרֵת יִיֵּ: תהלים קיט א 6. פּוֹתַחַ אֵת יָדֵךְ וּמַשְׂבִּיעַ

לכל חי רצון: יו. תהלים קמה טז

7. נתן לֶחֶם לְכָל בָּשָׁר כִּי לעולם חסדו:

תהלים קלו כה 8. נָפְלָה לֹא תוֹסִיף קום בתולת ישראל נטשה על אַדמתה אין מקימה:

. עמוס ה ב

9. סומר יי לכל הנפלים וזוֹקֵף לְכָל הַבְּפוּפִים: תהלים קמה יד

10. וַיָּעָף אַלַי אֶחֶד מִן הַשְּׂרַפִּים וּבִיָדוֹ רְצְפָּה לָקַח מֵעַל בְּמֶלְקַחַיִם ישעיהו ו ו הַמִּוְבַּחַ: וְעוֹד אֲנִי מְדַבֵּר .11 בתפלה והאיש גבריאל אשר ראיתי בחזון בתחלה מעף ביעף נגע אלי כעת מנחת ערב: דניאל ט כא 12. ושר מלכות פַרַס עמד לְנֵגְדִי עֲשָׁרִים וְאֵחָד יוֹם וֹהַנֵּה מִיכַאֵל אַחַד הַשַּׁרִים הראשנים בא לעזרני ואני נותרתי שם אצל מלכי דניאל י יג פרס: 13. רְגִזוּ וְאַל תַּחֵטָאוּ אמרו בלבבכם על משְׁכַּבְכֶם וְדמוּ סֶלֶה:

תהלים ד ה

ואי כרבן גמליאל סבירא להו. דמשמע ליה בשכבך כל זמן שבני אדם שוכבים ויש בכלל הזה כל הלילה: לימרו כר"ג. עד עמוד השחר: מן העבירה. שמא יסמוך על שהות שיש לו כדתניא: הימעא. מעט: משום אונם שינה. התוקפתו לעבור על דברי חכמים הוזקקו להזהירו

יותר: ממאן דאמר. להמן בפ' תפלת השחר (דף מ:): אמר מר קורא ק"ש. של ערבית תחלה ואח"כ מתפלל: מסייע ליה לר' יוחנן. דאמר ערבית נמי ק"ש ואחר כך תפלהי) כדי שיסמוך גאולה לתפלה. ודלא כר' יהושע בו לוי דאמר תפלה ואחר כך ק"ש: זה הסומך. וכל שכן דשחרית דעיקר גאולת מלרים בשחרית הוה כדכתיב ממחרת הפסח ילאו בני ישראל ובמדבר לגו. וסמיכת גאולה לתפלה רמזה דוד בספר תהלים דכתיב ה' לורי וגואלי (תהלים יט) וסמיך ליה יענד ה' ביום לרה (שם כ). ואמרי' בברכות ירושלמי (פ״ה ה״ה) מי שחינו סומך גאולה לתפלה למה הוא דומה לאוהבו של מלך שבא ודפה על פתחו של מלך יצא המלך ומצאו שהפליג אף הוא הפליג אלא יהיה אדם מקרב להקב"ה אליו ומרצהו בתשבחות והלוסין של יציאת מצרים והוא מתהרב אליו ובעודו הרוב אליו יש לו לתבוע לרכיו: בחמלע חהנום. ביו שני ח"ש תקנו כל תפלות של יום דקא סבר תפלת ערבית קודמת לק"ש: גאולה מאורתא לא הוי. הילכך גאולה דאורתא לא חשיבא לאהדורי עלה סמיכת תפלה: מה קימה ק"ש ואח"ר תפלה. דבשחרית כולהו מודו דבעי מסמך: שלש פעמים. כנגד שלש תפלות: דחית ביה מרמי. דאתי באל"ף בי"ת ויש בו שבח הכנת מזון לכל חי: אפילו הכי. אף על פי שהפסיק נו"ן מפני נפילה שבה ולא אבה לרמוה חזר ורמו סמיכת הנפילה תכף לה: **ויעף אלי**. בפריחה אחת ולא הרגיע בינתים: מועף ביעף. שתי פריחות: בחחת. בפריחה אחת: אמרו בלבברם. אמרו מה שכתוב על לבבך (דברים ו): על משרברס. שנאמר בשרבך (שם): ודומו. בשינה אחרי כן:

לה: ב"ב ח: ט. ט"ל לד: סנהדרין ל. שבועות כב: ע"ש בתום' זבחים ב. ז: מנחות יג: עג: חוליו חיח: חמורה ל:ז. ק) להמו יא.. ו) להמו ט ב וע׳ רש"ל שם ד"ה כיוו. ז) ובע"י וברב אלפס אי׳ בר אבינא ובזה נכון מאמר הסמוד וצ"ל שם וא"ר אלעזרו. ק) נ"א אלפי"ו. ט) פסחים קיח, י) ול"ל רב אסי או רב יוסףז. כ) ערש"י ד׳ ל. ד״ה ולעביד, ל) ולקמן כו ב כפי שנדפס שם בנד

הגהות הב"ח

הגליון וע"ע תוס׳ שם ד"ה

והלכתא°],

(מ) גמ' חזר דוד וסמכה ברות החדש:

→)@(**~** גליון הש"ם

בגמ' וכל העובר על ד"ח. עירוביו כ"ל ע"ב ועי' רש"י סוטה ד ע"ב :ד"ה נעקר ובתוס׳ שס שם מאורתא גמי הוי. ע"ל ט ע"ל: שם ביוו דתקינו רבנן השכיבנו. עי' תשובת הרשב"ה סימן נ״ל: שם בכל יום ג״פ. בהרא"ש ליתא ג"פ וכן בטור וברוהם סימו ש"ר חיתה כל האומר מהלה לדוד בכל יום מובטח לו: שם מפני שיש בה מפלתן. עי׳ תשובת הרשב"א סימן מ"ט: בהגהת מהרי"ב אחר הם"ד והלבתא. וע"ע מגילה :כ"ג ע"ל תוס' ד"ה כיון

→((מוסף רש"י

סייג. גלל (סנהדרין לז. מו. נדה ג: אבות פ"ג מי"ג). תפלת ערבית רשות. מפני שהיא כנגד הקטר חלבים ואמורים שאיו מעכביו כפרמו ווורח מים.

רבינו חננאל

אעפ"י וכו'. הא דאמר ר' יהושע בן לוי אעפ״י שקרא אדם קריאת שמע בבית הכנסת מצווה לקרותה על מטתו, ואינו קורא אלא שמע והיה אם שמוע אבל

רב ניסים גאון

ואיבעית אימא לאפוקי ממאו דאמר דתפלת ערבית רשות. מי הוא שאמר דתפלת ערבית רשות ר' יהושע הוא ואיתא בפרק תפלת השחר (דף כז) אמר רב יהודה אמר שמואל תפלת ערבית רבן גמליאל אומר חובה ר' יהושע אומר

אמר ר' יהושע בן לוי

לא פרשת ציצית.

רמוח -